

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
RYŠIŲ REGULIAVIMO TARNYBA**

**PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGŲ RINKOS 2020 METŲ
APŽVALGA**

2021-05-03 Nr. (65.4E) ND-6

Vilnius

Santrumpos

ADIC	– Asmens dokumentų išrašymo centras prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
EAEOPUP įstatymas	– Lietuvos Respublikos elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų įstatymas
eIDAS reglamentas	– 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 910/2014 dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje, kuriuo panaikinama Direktyva 1999/93/EB
ES	– Europos Sąjunga
IVPK	– Informacinės visuomenės plėtros komitetas
LR	– Lietuvos Respublika
LRV	– Lietuvos Respublikos Vyriausybė
LVAT	– Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba
Patikimas sąrašas	– sąrašas, kuriame pateikiama informacija apie Lietuvoje įsisteigusių kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų teikiamas kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas (angl. <i>Trusted List</i>)
proc.	– procentai
projektas „Prisijungusi Lietuva“	– projektas „Prisijungusi Lietuva: efektyvi, saugi ir atsakinga Lietuvos skaitmeninė bendruomenė“ (www.prisijungusi.lt)
RRT	– Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba
SK	– Estijos bendrovė „SK ID Solutions AS“
SODRA	– Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
VIISP	– Valstybės informacinių išteklių sąveikumo platforma
VĮ RC	– VĮ Registrų centras
VMI	– Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

Apžvalgą parengė Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba.

Apžvalga prieinama PDF formatu RRT interneto svetainėse www.rrt.lt ir <https://www.elektroninispasasas.lt>.

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

© Ryšių reguliavimo tarnyba, 2021

TURINYS

SANTRAUKA.....	4
PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGOS IR PASLAUGŲ TEIKĖJŲ PRIEŽIŪRA	7
Patikimumo užtikrinimo paslaugos ir jų reglamentavimas.....	7
Patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūra	7
KVALIFIKUOTŲ PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGŲ RINKOS POKYČIAI	10
NAUDOJIMASIS KVALIFIKUOTOMIS PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGOMIS	14
Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų naudojimas (elektroninių paslaugų teikėjai).....	15
Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų naudojimas (gyventojų apklausa)	19
Kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo ir kitos patikimumo užtikrinimo paslaugos	26
IŠVADOS.....	27

SANTRAUKA

KVALIFIKUOTŲ PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGŲ RINKOS POKYČIAI

2020 m. pabaigoje Lietuvoje įsisteigę ir RRT prižiūrimi kvalifikuoti patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjai teikė 5 tipų (iš 9 galimų) kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas. Tai didžiausias vienoje šalyje teikiamų paslaugų asortimentas visame Šiaurės Europos ir Baltijos šalių regione.

2020 m. pabaigoje kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas teikė ir buvo prižiūrimi šie Lietuvos patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjai:

- **2 kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus sudarantys** paslaugų teikėjai: ADIC ir VĮ RC.
- **2 kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo paslaugas teikiantys** paslaugų teikėjai: UAB „BalTstamp“ ir VĮ RC.
- **1 kvalifikuotus elektroninio spaudo sertifikatus sudarantis** paslaugų teikėjas: VĮ RC.
- **1 kvalifikuotų elektroninių parašų kvalifikuotas galiojimo patvirtinimo paslaugas teikiantis** paslaugų teikėjas: UAB „Dokobit“¹.
- **1 kvalifikuotų elektroninių spaudų kvalifikuotas galiojimo patvirtinimo paslaugas teikiantis** paslaugų teikėjas: UAB „Dokobit“.

Toliau (1 lentelėje) pateikiama informacija apie populiariausių patikimumo užtikrinimo paslaugų, t. y. kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų sudarymo paslaugų, teikėjų (įskaitant ir ne Lietuvos teikėjus) Lietuvos gyventojams sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiaus pokytį per pastaruosius trejus metus.

1 lentelė. Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiaus dinamika 2018 m. pab. – 2020 m. pab.

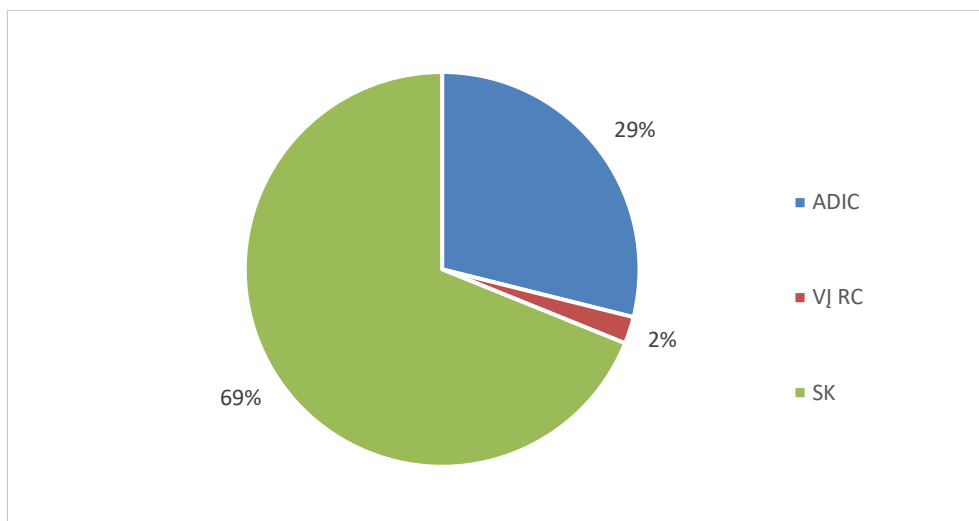
Paslaugų teikėjai	Galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius		
	2018 m. pab.	2019 m. pab.	2020 m. pab.
ADIC	609 614	621 018	613 419
VĮ RC	78 813	56 999	47 032
Iš viso (Lietuvos teikėjai):	688 427	678 017	660 451
SK	237 737	877 031	1 462 371
Iš viso:	926 164	1 555 048	2 122 822

Šaltinis: RRT

Bendras Lietuvoje išduotų galiojančių Lietuvos patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius 2020 m. pabaigoje sumažėjo 2,6 proc., tačiau bendras Lietuvos gyventojams 2020 m. išduotų ir galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius padidėjo 36,5 proc., kadangi 1 462 371 kvalifikuotą elektroninio parašo sertifikatą Lietuvos gyventojams buvo sudaręs Estijoje įsisteigęs ir prižiūrimas paslaugų teikėjas SK (1A pav.).

2020 m. pabaigoje iš bendro Lietuvos gyventojams išduotų galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiaus (2 122 822) su *Smart-ID* programėle išduotų sertifikatų skaičius sudarė 1 139 766 (54 proc.), su asmens tapatybės kortelėmis, valstybės tarnautojų pažymėjimais ir vidaus tarnybos sistemos pareigūnų pažymėjimais – 613 419 (29 proc.), su SIM kortelėmis – 325 802 (15 proc.) ir su kitomis lustinėmis kortelėmis arba USB kriptografiniais raktais – 43 835 (2 proc.).

¹ Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2020 m. gegužės 12 d. įsakymas Nr. (1.9E)1V-513 „Dėl kvalifikuoto patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjo statuso suteikimo UAB „Dokobit“ ir įrašymo į patikimą sąrašą“.

1A pav. Lietuvos gyventojams išduotų galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų pasiskirstymas pagal paslaugų teikėjus 2020 m. pab. (procentine išraiška)

Šaltinis: RRT

Didžiąją elektroninio parašo sertifikatų rinkos dalį Lietuvoje (beveik 69 proc. visų sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų, arba 99,8 proc. sertifikatų, skirtų pasirašymui su mobiliaisiais įrenginiais) užėmė ne Lietuvoje, o Estijoje įsisteigęs patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjas SK. Atsižvelgiant į eIDAS reglamento 17 straipsnio nuostatas, šio paslaugų teikėjo priežiūrą vykdo Estijos priežiūros įstaiga, todėl RRT priežiūros veiksmų dėl šio paslaugų teikėjo veiklos taikyti negali.

Beje, nors Lietuvos paslaugų teikėjų sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius 2020 m. sumažėjo, tačiau kitų kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų Lietuvos paslaugų teikėjai kasmet suteikia vis daugiau. Vienos iš populiariausių – kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo – paslaugų apimtys per 2020 m., palyginus su 2019 m., padidėjo daugiau nei 1,5 karto. Kvalifikuotų elektroninių parašų ir kvalifikuotų elektroninių spaudų galiojimo patvirtinimo paslaugas tik 2020 m. pradėjusi teikti UAB „Dokobit“ atliko 27 410 kvalifikuotų elektroninių parašų ir kvalifikuotų elektroninių spaudų sertifikatų patikrų. Augant skaitmeninių operacijų svarbai, vis patrauklesniu sprendimu įmonėms, turinčioms tvirtinti operacijas internete, turėtų tapti ir kvalifikuotas elektroninis spaudas.

NAUDOJIMASIS KVALIFIKUOTOMIS PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGOMIS

Pandemijos metu daug įvairių veiklų persikėlus į virtualią erdvę, elektroninio parašo naudojimas tapo labai aktualus ir jo naudojimo apimtys sparčiai didėjo. Kvalifikuotu elektroniniu parašu viešajame sektoriuje daugiausia naudojama teikiant ir gaunant elektronines paslaugas. Elektroninių paslaugų teikėjų duomenimis, naudotų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiai augo daugumoje didžiųjų elektroninių paslaugų sistemų, o kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašytų elektroninių dokumentų skaičiai augo visose didžiosiose elektroninių paslaugų sistemose. Sukurtų kvalifikuotų elektroninių parašų skaičius 2020 m. ženkliai išaugo ir visose elektroninių dokumentų sudarymo, pasirašymo ir tikrinimo sistemose (detalesnė informacija pateikiama skyriuje *Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų naudojimas (elektroninių paslaugų teikėjai)*).

2021 m. vasario–kovo mėn. RRT užsakymu atliktos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos rezultatai² parodė, jog 2020 m. elektroniniu parašu naudojosi daugiau kaip trečdalis

² Apklausa atliko rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanija „Rotelas“. Apklausa vyko 2021 m. vasario 18–kovo 7 d. Apklausa buvo vykdyta naudojant CATI (telefoninės apklausos) metodą. Apklausta 1 036 Lietuvos gyventojai nuo 18 metų. Rezultatų paklaida neviršija 3,1 procentinio punkto.

Lietuvos gyventojų, o per pastaruosius šešerius metus naudojimasis kvalifikuotu elektroniniu parašu išaugo beveik 6 kartus. Ankstesnių apklausų duomenimis, 2014 m. kvalifikuotu elektroniniu parašu naudojosi tik 6 proc. apklaustų gyventojų, 2017 m. – 14 proc., 2018 m. – 18 proc., 2019 m. – 23 proc. o 2020 m. – jau 35 proc.

2020 m., palyginus su 2019 m., labiausiai padidėjo besinaudojančių kvalifikuotu elektroniniu parašu tarp jaunimo iki 30 metų ir tarp vyresnių nei 50 metų žmonių (net po 14 procentinių punktų). Lietuvos gyventojai, kurie 2020 m. naudojosi kvalifikuotu elektroniniu parašu, daugiausia (74 proc.) juo naudojosi pasirašydami bankines transakcijas elektroninės bankininkystės sistemose, kiek rečiau – atlikdami operacijas SODROJE ar kitų valstybinių institucijų informacinėse sistemose (62 proc.), pasirašydami darbinius elektrinius dokumentus (46 proc.) ir asmeninius elektrinius dokumentus (44 proc.).

Lietuvos gyventojai, kurie 2020 m. naudojosi kvalifikuotu elektroniniu parašu, dažniausiai pasirašė naudodami *Smart-ID* mobiliąją programėlę (dažniau nei kas antras – 51 proc.) ir SIM kortelę (beveik kas antras – 48 proc.). Rečiau pasirašymui naudojo asmens tapatybės kortelę (13 proc. apklaustųjų) bei kitą lustinę kortelę arba USB kriptografinį raktą (9 proc. apklaustųjų) .

Nors, sprendžiant iš apklausų rezultatų, kvalifikuoto elektroninio parašo sertifikatų naudojimas Lietuvoje auga, tačiau vis dar daug Lietuvos gyventojų kvalifikuotu elektroniniu parašu nesinaudoja (61 proc. visų apklaustųjų), o dalis apie jį visai nežino (26 proc. nesinaudojančių elektroniniu parašu). Taip pat vis dar sąlyginai didelė dalis Lietuvos gyventojų (54 proc.) nežino, kad asmens tapatybės kortelės galima naudoti pasirašant kvalifikuotu elektroniniu parašu.

Pagrindinės dvi Lietuvos gyventojų įvardytos prielaidos, kurios paskatintų juos pradėti naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu, yra tokios pat, kaip ir 2019 metais:

1. jei būtų daugiau informacijos apie tokio parašo praktinę naudą (27 proc.);
2. jei būtų daugiau informacijos apie elektroninio parašo patikimumą ir teisinę galią (25 proc.).

Tad siekiant paskatinti Lietuvos gyventojus naudotis patikimumo užtikrinimo paslaugomis, pagrindinis dėmesys ir toliau turi būti skiriamas patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūrai, kad būtų užtikrintas visus reikalavimus atitinkančių, saugių ir patikimų paslaugų teikimas, taip pat elektroninio parašo naudos ir patikimumo užtikrinimo paslaugų viešinimui, ypač tarp mažesnes pajamas gaunančių ar vyresnio amžiaus asmenų. Tikslinga kuo plačiau viešinti ir galimybę pasirašyti elektroniniu parašu naudojantis valstybės išduodamomis priemonėmis – asmens tapatybės kortelėmis, ypač tarp mažesnes pajamas gaunančių ar vyresnio amžiaus asmenų bei kaimo gyventojų.

Tikimasi, kad Lietuvos gyventojus, stokojančius informacijos apie elektroninį parašą ir jo panaudojimo galimybes, pradėti naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu arba juo naudotis dažniau ir įvairesniems tikslams ir toliau skatins projekte „Prisijungusi Lietuva“, kurį nuo 2019 m. įgyvendina RRT kartu su IVPK, asociacija „Langas į ateitį“, Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka ir LR vidaus reikalų ministerija, numatytos veiklos, kurios bus tęsiamos ir 2021 m.

PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGOS IR PASLAUGŲ TEIKĖJŲ PRIEŽIŪRA

Patikimumo užtikrinimo paslaugos ir jų reglamentavimas

Nuo 2016 m. liepos 1 d. Lietuvoje, kaip ir kitose ES valstybėse, galioja eIDAS reglamentas. Jame apibrėžtos reglamentuojamos ir prižiūrimos paslaugos: elektroninio parašo, elektroninio spaudo ir interneto svetainių tapatumo nustatymo sertifikatų sudarymo, elektroninių laiko žymų kūrimo, elektroninio parašo ir elektroninio spaudo galiojimo patvirtinimo, elektroninio parašo ir elektroninio spaudo ilgalaikės apsaugos bei elektroninio registruoto pristatymo paslaugos. Visos kartu, vadovaujantis eIDAS reglamento 3 straipsnio 16 dalimi, šios paslaugos vadinamos **patikimumo užtikrinimo paslaugomis**.

2018 m. balandžio 26 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų (EAEOPUP) įstatymas, kurio tikslas - sudaryti teisinį pagrindą, kad LR efektyviai veiktų elektroninė atpažintis ir patikimumo užtikrinimo paslaugų rinka, kad būtų kuo geriau apsaugoti šių paslaugų naudotojų interesai. Siekdama padėti rinkos dalyviams įgyvendinti eIDAS reglamento ir EAEOPUP įstatymo nuostatas, RRT parengė Kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų ir kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų statuso suteikimo ir jų įrašymo į nacionalinį patikimą sąrašą bei kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų veiklos ataskaitų teikimo tvarkos aprašą³, Asmens tapatybės ir papildomų specifinių požymių tikrinimo išduodant kvalifikuotus elektroninio parašo, elektroninio spaudo, interneto svetainės tapatumo nustatymo sertifikatus tvarkos aprašą⁴ ir Pranešimų apie patikimumo užtikrinimo paslaugų saugumo ir (ar) vientisumo pažeidimus teikimo tvarkos aprašą⁵.

Reaguodami į Europos Komisijos vykdomą eIDAS reglamento peržiūrą ir įvertinę jau sukauptą patirtį, vykdant patikimumo užtikrinimo paslaugų priežiūrą, RRT ekspertai 2020 m. parengė pasiūlymus dėl galimų eIDAS reglamento patobulinimų, kurie pateikti Europos patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūros institucijų forumui⁶ (FESA). Europos tinklų ir informacijos saugumo agentūros (ENISA) 19 straipsnio ekspertų grupei taip pat pateikti pasiūlymai dėl galimų eIDAS reglamento patobulinimų, susijusių su patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų saugumo reikalavimais. Tikimasi, kad tai bus naudingas indėlis, tobulinant šios srities ES reglamentavimą.

Patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūra

Įgyvendinant eIDAS reglamento nuostatas, LRV 2016 m. vasario 18 d. nutarimu Nr. 144 „Dėl patikimumo užtikrinimo paslaugų priežiūros įstaigos ir įstaigos, atsakingos už nacionalinio patikimo sąrašo sudarymą, tvarkymą ir skelbimą, paskyrimo“ RRT buvo paskirta patikimumo užtikrinimo paslaugų priežiūros įstaiga ir įstaiga, atsakinga už patikimo sąrašo sudarymą, tvarkymą ir skelbimą.

RRT, kaip nustatyta eIDAS reglamento 17 straipsnyje, prižiūri Lietuvoje įsisteigusius kvalifikuotus ir nekvalifikuotus patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjus, siekdama užtikrinti, kad

³ Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2018 m. birželio 21 d. įsakymas Nr. 1V-588 „Dėl Kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų ir kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų statuso suteikimo ir jų įrašymo į nacionalinį patikimą sąrašą bei kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų veiklos ataskaitų teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁴ Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2018 m. spalio 26 d. įsakymas Nr. 1V-1055 „Dėl Asmens tapatybės ir papildomų specifinių požymių tikrinimo išduodant kvalifikuotus elektroninio parašo, elektroninio spaudo, interneto svetainės tapatumo nustatymo sertifikatus tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁵ Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2019 m. birželio 4 d. įsakymas Nr. 1V-594 „Dėl Pranešimų apie patikimumo užtikrinimo paslaugų saugumo ir (ar) vientisumo pažeidimus teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁶ FESA tikslas – skatinti bendradarbiavimą tarp patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūros įstaigų, suderinti jų veiklą ir rengti bendras pozicijas. Vykdydama savo veiklą, FESA bendradarbiauja su Europos Komisija, ENISA, standartizacijos organizacijomis (ETSI ir CEN) ir teikia joms savo pasiūlymus, kaip užtikrinti sklandų eIDAS reglamento įgyvendinimą.

patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjai ir jų teikiamos patikimumo užtikrinimo paslaugos atitiktų eIDAS reglamente nustatytus reikalavimus.

RRT 2020 m. įvertino UAB „Dokobit“ pranešimą apie ketinamas teikti kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas bei kitus veiklos dokumentus ir atsižvelgusi į tai, kad šio paslaugų teikėjo veiklos procesai buvo pakoreguoti pagal RRT pastabas, patvirtino, kad bendrovė ir jos patikimumo užtikrinimo paslaugos atitinka eIDAS reglamento reikalavimus. RRT direktoriaus įsakymu⁷ buvo priimtas sprendimas suteikti UAB „Dokobit“ ir jos numatomoms teikti elektroninių parašų ir elektroninių spaudų galiojimo patvirtinimo paslaugoms kvalifikuotą statusą.

2020 m. RRT taip pat įvertino dviejų kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų teikimo pakeitimus (VĮ RC – dėl kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo, ADIC – dėl elektroninio rezidento atpažinimo elektroninėje erdvėje sertifikato ir kvalifikuoto elektroninio parašo sertifikato sudarymo) ir, paslaugų teikėjams pagal RRT pastabas pakoregavus veiklos procesus, patvirtino, kad šie kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų teikimo pakeitimai atitinka eIDAS reglamento reikalavimus.

Vykdydama kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūrą, RRT 2020 m. sprendė klausimus, susijusius su patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų platinamų elektroninio parašo kūrimo įtaisų saugumu ir kriptografinių algoritmų patikimumu. Atlikusi elektroninio parašo kūrimo įtaisų peržiūrą, RRT išanalizavo informaciją, gautą iš patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų ir įtaisus sertifikavusių įstaigų, įvertino kitų ES šalių patirtį ir pateikė siūlymus Europos Komisijai dėl informacijos atnaujinimo jos rengiamame bei prižiūrimame kvalifikuotų elektroninio parašo kūrimo įtaisų sąrašė. RRT taip pat sudarė, tvarkė ir skelbė patikimą sąrašą, teikė suinteresuotiems asmenims konsultacijas patikimo sąrašo klausimais. 2020 m. RRT specialistai 136 kartus suteikė konsultacijas fiziniams ir juridiniams asmenims bei metodinę pagalbą patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjams dėl elektroninių laiko žymų kūrimo, pasirašymo elektroniniu parašu ir kitų su patikimumo užtikrinimo paslaugomis susijusių klausimų.

RRT aktyviai dalyvauja tarptautinių organizacijų FESA ir ENISA veikloje, bendradarbiauja su kitų šalių patikimumo užtikrinimo paslaugų priežiūros įstaigomis ir Europos Komisija. RRT atstovas eina FESA valdybos nario (sekretoriaus) pareigas ir 2020 m. organizavo du FESA narių susitikimus, kurių pirmasis vyko Liuksemburge. Šio susitikimo metu Slovėnijai buvo suteiktas FESA narės statusas, pagrindinis dėmesys buvo skiriamas eIDAS reglamento peržiūrai, FESA pozicijos suformavimui ir jos pateikimui Europos Komisijos atstovams. Antrojo susitikimo, kuris buvo organizuotas nuotoliniu būdu, metu aptarta eIDAS reglamento peržiūra (dalyvaujant Europos Komisijos atstovui), „Brexit“ įtaka Didžiosios Britanijos narystei FESA bei patikimumo užtikrinimo paslaugų abipusiam pripažinimui, apžvelgti patikimumo užtikrinimo paslaugų standartizavimo klausimai (dalyvaujant ETSI atstovui), ENISA veiklos patikimumo užtikrinimo paslaugų srityje pagrindiniai aspektai (dalyvaujant ENISA atstovui) bei kiti einamieji priežiūros įstaigų darbai (pasirašymo paslaugų teikimas, reikalavimai pažangiesiems elektroniniams parašams, nuotolinis asmenų tapatybės nustatymas). RRT 2020 m. taip pat aktyviai dalyvavo ENISA organizuojamuose eIDAS reglamento 19 straipsnio darbo grupės nuotoliniuose susitikimuose: periodiškai vykstančiuose darbo grupės susitikimuose pristatyti saugumo incidentai, įvykę Lietuvos patikimumo užtikrinimo paslaugų rinkoje, o darbo grupės susitikime dėl naujų atakų (angl. „*Shadow attacks*“), susijusių su elektroniniais parašais pdf formato dokumentuose, siekta aptarti komunikacijos planą su elektroninio parašo galiojimo patvirtinimo paslaugų teikėjais. Taip pat šiai darbo grupei buvo teikta techninė informacija, susijusi su tokiais aspektais kaip SHA-1 algoritmo naudojimas formuojant kvalifikuotą elektroninį parašą bei identifikacijos metodai, kurie taikomi kvalifikuotam patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjui išduodant kvalifikuotą sertifikatą.

⁷ Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2020 m. gegužės 12 d. įsakymas Nr. (1.9E)1V-513 „Dėl kvalifikuoto patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjo statuso suteikimo UAB „Dokobit“ ir įrašymo į patikimą sąrašą“.

Siekdama didinti Lietuvos gyventojų pasitikėjimą ir domėjimąsi patikimumo užtikrinimo paslaugomis bei naudojimąsi kvalifikuotu elektroniniu parašu, 2020 m. RRT kartu su asociacija INFOBALT surengė 2 nuotolinius renginius Lietuvos verslo įmonių ir institucijų atstovams patikimumo užtikrinimo paslaugų ir eIDAS reglamento klausimais. Planuojama tokio pobūdžio renginius rengti ir 2021 m.

Prisidėdama prie patikimumo užtikrinimo paslaugų naudojimo skatinimo, RRT yra sukūrusi ir administruoja tematinę interneto svetainę <https://www.elektronisparasas.lt>. Šioje svetainėje skelbiama visa informacija apie patikimumo užtikrinimo paslaugas Lietuvoje ir jų priežiūrą. Čia galima rasti:

- informacijos apie Lietuvoje prižiūrimus kvalifikuotus patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjus ir jų teikiamas kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas,
- Lietuvos patikimą sąrašą,
- ES valstybių narių skelbiamus patikimus sąrašus,
- elektroninių parašų, elektroninių spaudų, interneto svetainių tapatumo nustatymo sertifikatų ir elektroninių laiko žymų tikrinimo įrankį <https://tikrinti.elektronisparasas.lt>,
- pasirašymo elektroniniu parašu instrukcijas,
- patikimumo užtikrinimo paslaugoms taikomus techninius standartus,
- ES ir Lietuvos teisės aktus, atsakymus į dažniausiai užduodamus klausimus,
- RRT kontaktinių asmenų duomenis,
- nuotolinio mokymo sistemą <https://mokykis.elektronisparasas.lt> (toliau – mokymo sistema).

Mokymo sistemoje pradedantys naudotis ar jau besinaudojantys elektroniniu parašu asmenys gali rasti naudingos informacijos apie elektroninį parašą, elektroninį spaudą ir praktinius jų panaudojimo būdus, detalias instrukcijas, kaip pasirašyti elektroninį dokumentą su tam tikra programine priemone. Šioje sistemoje yra sudaryta galimybė atlikti testą, siekiant pasitikrinti įgytas žinias, ir dalyvauti nuotolinės mokymo sistemos diskusijose aktualiais elektroninio parašo klausimais, gauti atsakymus iš RRT specialistų. 2019 m. atnaujinta šios mokymo sistemos platforma, o 2020 m. atnaujintas ir šios sistemos turinys.

RRT taip pat teikia elektroninių parašų, elektroninių spaudų, interneto svetainių tapatumo nustatymo sertifikatų ir elektroninių laiko žymų tikrinimo įrankį <https://tikrinti.elektronisparasas.lt>, kuriuo naudodamiesi esami ir būsimi patikimumo užtikrinimo paslaugų naudotojai ir šių paslaugų teikėjai gali gauti struktūrizuotą ir detalią informaciją apie į svetainę įkeltą sertifikatą. Vartotojų susidomėjimas šiuo įrankiu kasmet didėja: 2018 m. šiuo įrankiu pasinaudota 1136, 2019 m. – 1347, o 2020 m. – 1434 kartus. 2020 m. išplėstas tikrinimo įrankio funkcionalumas ir įdiegtas papildomas modulis.

Taip pat interneto svetainėje <https://www.elektronisparasas.lt> skelbiamas nacionalinis patikimas sąrašas – automatiniam apdorojimui skirtas sąrašas, kuriame pateikiama informacija apie Lietuvos kvalifikuotus patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjus ir jų teikiamas paslaugas.

Interneto svetainė 2019 m. naudojosi 7 589 vartotojai, o 2020 m. – 14 050 vartotojų. Šios svetainės vartotojų skaičius 2020 m., palyginus su 2019 m., padidėjo 85 proc. Tam turėjo įtakos COVID-19 pandemijos metu išaugusios elektroniniu būdu teikiamų paslaugų apimtys ir šių paslaugų vartotojų susidomėjimas elektroniniu parašu ir kitomis patikimumo užtikrinimo paslaugomis. 2020 m. atlikti svetainės <https://www.elektronisparasas.lt> modernizavimo darbai, todėl naudotojai galės greičiau ir paprasčiau pasiekti juos dominančią informaciją. Šioje svetainėje (taip pat ir RRT administruojamoje svetainėje www.rrt.lt) ir toliau buvo intensyviai viešinama 2019 m. sukurta mokomoji medžiaga apie elektroninį parašą ir patikimumo užtikrinimo paslaugas, kad ji pasiektų kuo didesnę interneto naudotojų ratą. Vykdamas projektą „Prisijungusi Lietuva“, šios svetainės turinys papildytas 2 mokomaisiais filmukais ir 4 instruktažais elektroninio parašo tema. Be to, įgyvendinant

kitas šio projekto veiklas patikimumo užtikrinimo paslaugų srityje, 2019 m. buvo nupirkta 50 tūkst. lustinių kortelių skaitytuvų ir pristatyta Lietuvos bibliotekoms, kad šio projekto partneriai teminių mokymų metu juos išplatintų potencialiems elektroninio parašo naudotojams, tokiu būdu kuo daugiau gyventojų paskatindami naudotis elektroniniu parašu. RRT specialistai taip pat prisidėjo ir prie kitų šio projekto partnerių veiklų, skirtų informuoti Lietuvos gyventojus apie patikimumo užtikrinimo paslaugas, elektroninį parašą ir saugų naudojimąsi internetu.

RRT 2020 m. dalyvavo Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros organizuojamoje „GovTech laboratorija“ iššūkių serijoje. „GovTech laboratorija“ siekia paskatinti inovatyvių technologinių sprendimų kūrimą bei pritaikymą viešajame sektoriuje. RRT, siekdama surasti sprendimą, kuris padėtų iš dalies automatizuoti patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūros procesus, iškėlė iššūkį „Kaip inovatyviai atlikti patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūrą?“. Su šiuo RRT iškeltu iššūkiu dirbo UAB „Novian Systems“ komanda. 2021 m. rengiamasi išbandyti iššūkio rezultatų pritaikymo RRT galimybes.

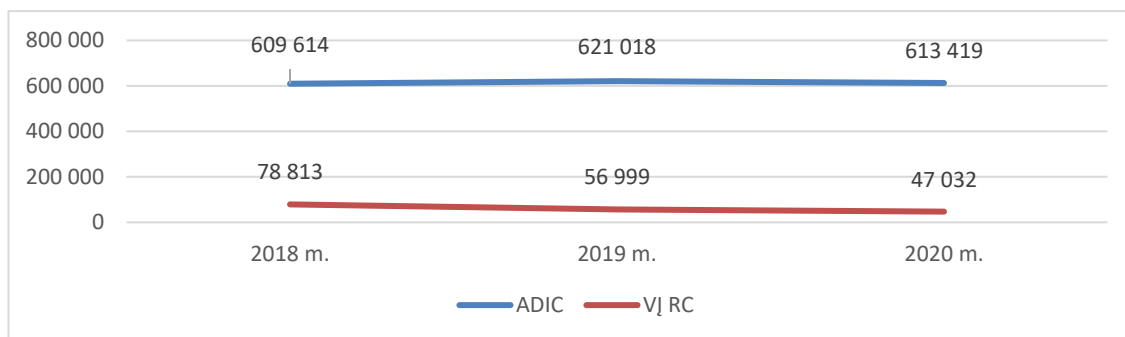
KVALIFIKUOTŲ PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGŲ RINKOS POKYČIAI

2020 m. pabaigoje Lietuvoje įsisteigę ir RRT prižiūrimi kvalifikuoti patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjai teikė 5 tipų (iš 9 galimų) kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas. Tai didžiausias vienoje šalyje teikiamų paslaugų asortimentas visame Šiaurės Europos ir Baltijos šalių regione.

2020 m. pabaigoje kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas teikė ir buvo prižiūrimi šie Lietuvos patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjai:

- **2 kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus sudarantys** paslaugų teikėjai: ADIC ir VĮ RC.
- **2 kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo paslaugas teikiantys** paslaugų teikėjai: UAB „BalTstamp“ ir VĮ RC.
- **1 kvalifikuotus elektroninio spaudo sertifikatus sudarantis** paslaugų teikėjas: VĮ RC.
- **1 kvalifikuotų elektroninių parašų kvalifikuotas galiojimo patvirtinimo paslaugas teikiantis** paslaugų teikėjas: UAB „Dokobit“⁸.
- **1 kvalifikuotų elektroninių spaudų kvalifikuotas galiojimo patvirtinimo paslaugas teikiantis** paslaugų teikėjas: UAB „Dokobit“.

Toliau pateikiama informacija apie populiariausių patikimumo užtikrinimo paslaugų – t. y. kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų sudarymo paslaugų – Lietuvos teikėjų sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiaus pokytį per pastaruosius trejus metus (1 pav.).

1 pav. Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiaus dinamika 2018 m. pab. – 2020 m. pab. pagal Lietuvos kvalifikuotus patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjus

Šaltinis: RRT

⁸ Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2020 m. gegužės 12 d. įsakymas Nr. (1.9E)1V-513 „Dėl kvalifikuoto patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjo statuso suteikimo UAB „Dokobit“ ir įrašymo į patikimą sąrašą“.

ADIC 2020 m. pabaigoje buvo sudaręs 613 419 tuo metu galiojusių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų: 581 294 galiojančius piliečio sertifikatus, kurie įrašomi į asmens tapatybės korteles, 23 143 sertifikatus, kurie įrašomi į valstybės tarnautojų pažymėjimus, ir 8 982 sertifikatus, kurie įrašomi į vidaus tarnybos sistemos pareigūnų pažymėjimus.

VĮ RC 2020 m. pabaigoje buvo sudariusi 47 032 tuo metu galiojusius kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus. Palyginus su ankstesniais metais, matyti, kad šis skaičius kasmet mažėja. Lietuvoje kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus galima įsigyti kartu su SIM kortelėmis iš mobiliojo ryšio paslaugų teikėjų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iki 2017 m. pabaigos VĮ RC sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius augo, tačiau 2018 m. didieji Lietuvos mobiliojo ryšio paslaugų teikėjai, veikiantys kaip tarpininkai išduodant kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus, priėmė sprendimą pakeisti šių paslaugų teikėją iš VĮ RC į SK. Todėl nuo 2018 m. VĮ RC sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius kasmet ženkliai mažėja, o 2020 m. net 99 proc. kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų, išduodamų Lietuvos gyventojams kartu su SIM kortelėmis, rinkos perėmė Estijos paslaugų teikėjas SK (2019 m. – 98,4 proc.).

Apibendrinus iš ADIC ir VĮ RC už 2020 m. gautus ir RRT turimus ankstesnių metų duomenis apie galiojančius kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus matyti, kad, palyginti su 2019 m., bendras Lietuvoje išduotų galiojančių Lietuvos patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius 2020 m. pabaigoje sumažėjo 2,6 proc. (2019 m. buvo sudaryta 678 017 galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų, o 2020 m. – 660 451).

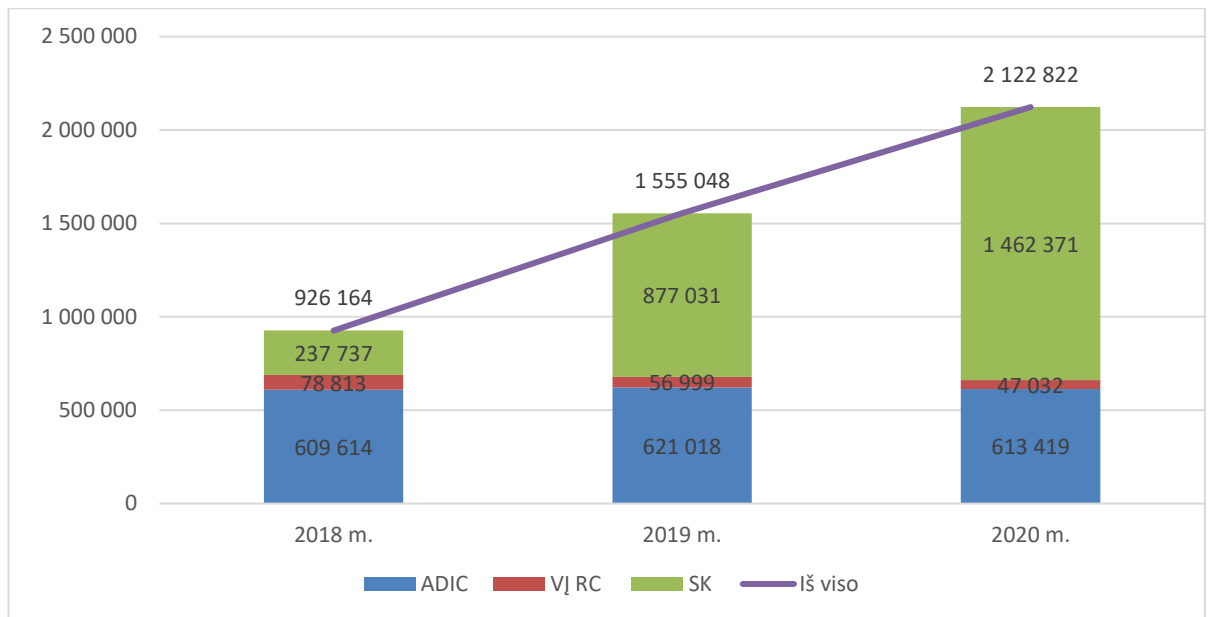
Tačiau bendras Lietuvos gyventojams išduotų ir 2020 m. pabaigoje galiojusių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius padidėjo 36,5 proc. (2019 m. pabaigoje galiojo 1 555 048 sertifikatai, o 2020 m. pabaigoje – 2 122 822), kadangi net 1 462 371 kvalifikuotą elektroninio parašo sertifikatą Lietuvos gyventojams buvo sudaręs Estijoje įsisteigęs ir prižiūrimas paslaugų teikėjas SK (2 lentelė, 2 pav.).

2 lentelė. Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiaus dinamika 2018 m. pab. – 2020 m. pab.

Paslaugų teikėjai	Galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius		
	2018 m. pab.	2019 m. pab.	2020 m. pab.
ADIC	609 614	621 018	613 419
VĮ RC	78 813	56 999	47 032
iš jų: su SIM kortelėmis	32 575	4 236	3 197
su lustinėmis kortelėmis arba USB kriptografiniais raktais	46 238	52 763	43 835
Iš viso (Lietuvos teikėjai):	688 427	678 017	660 451
SK	237 737	877 031	1 462 371
iš jų: su SIM kortelėmis	163 638	258 701	322 605
su <i>Smart-ID</i> programėle	74 099	618 330	1 139 766
Iš viso:	926 164	1 555 048	2 122 822

Šaltinis: RRT

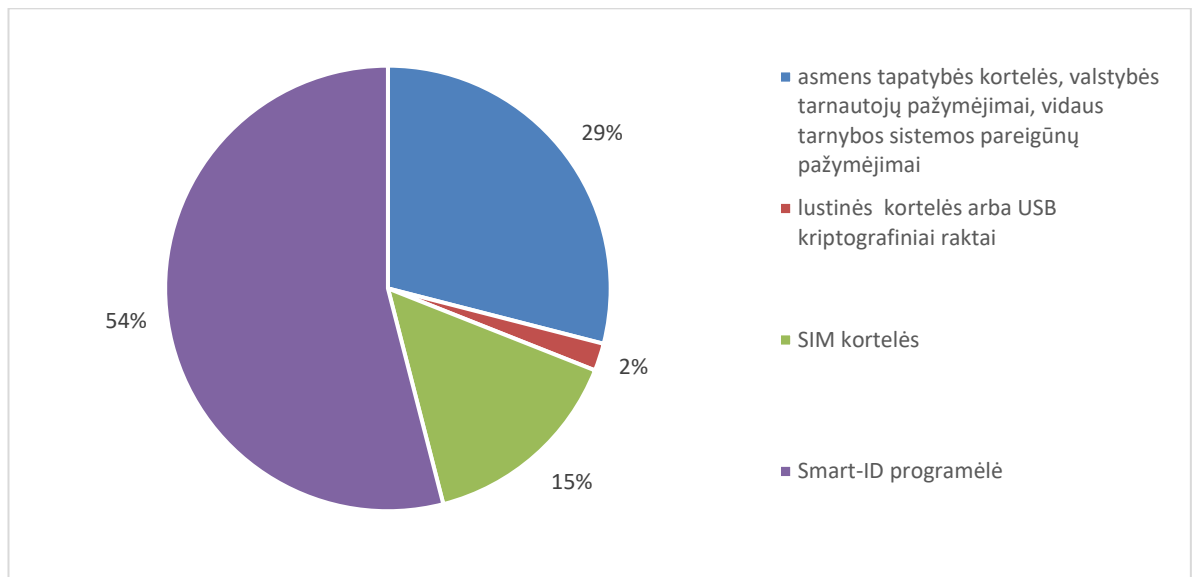
Lietuvos gyventojams SK sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius kasmet ženkliai didėja. 2020 m. pabaigoje SK sudaryti sertifikatai sudarė net 69 proc. visų Lietuvos gyventojams sudarytų galiojusių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų (palyginimui: 2019 m. – 56 proc., 2018 m. – 26 proc.). Ši Estijos bendrovė 2020 m. kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus asmenims ir toliau išdavinėjo kartu su SIM kortelėmis ir *Smart-ID* programėle.

2 pav. Bendro galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiaus dinamika 2018 m. pab. – 2020 m. pab.

Šaltinis: RRT

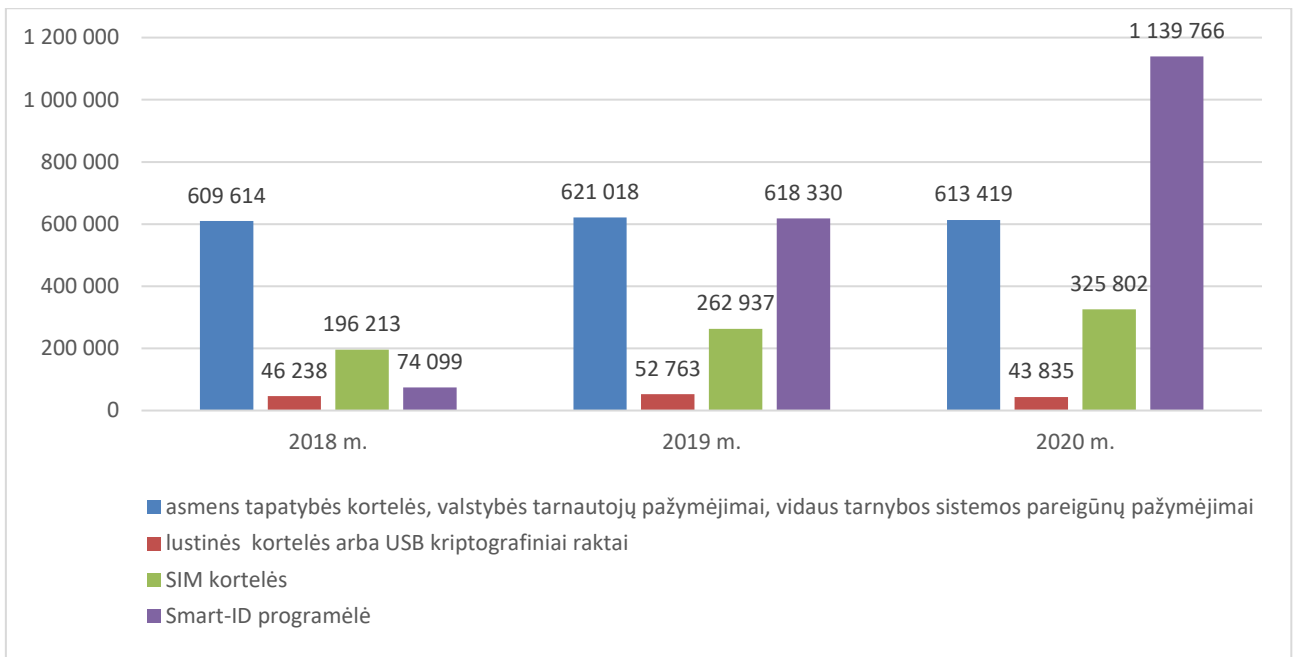
2020 m. pabaigoje iš bendro Lietuvos gyventojams išduotų galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičiaus (2 122 822) 1 139 766 sertifikatai buvo išduoti su *Smart-ID* programėle, 613 419 – su asmens tapatybės kortelėmis, valstybės tarnautojų pažymėjimais ir vidaus tarnybos sistemos pareigūnų pažymėjimais, 325 802 – su SIM kortelėmis, 43 835 – su kitomis lustinėmis kortelėmis arba USB kriptografiniais raktais (3 pav.).

3 pav. Lietuvos gyventojams išduotų galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų pasiskirstymas pagal laikmenos tipą 2020 m. pab. (procentine išraiška)

Šaltinis: RRT

2020 m. ir toliau sparčiausiai augo mobiliojo elektroninio parašo naudotojų (naudojančių kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus, išduodamus kartu su SIM kortelėmis ir su *Smart-ID* programėle) skaičius (4 pav.).

4 pav. Lietuvos gyventojams išduotų galiojančių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų pasiskirstymo pagal laikmenos tipą dinamika 2018 m. pab. – 2020 m. pab.

Šaltinis: RRT

Toliau (3 lentelėje) pateikiama informacija apie kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų, išduodamų kartu su SIM kortelėmis ir su *Smart-ID* programėle, skaičiaus dinamiką. Per 2020 m. bendras mobiliojo elektroninio parašo naudotojų skaičius padidėjo daugiau kaip 66 proc. – iš viso 1 465 568 naudotojai naudojo mobiliu elektroniniu parašu (2019 m. pabaigoje jų buvo 881 267, o 2018 m. pabaigoje – 270 312). Kartu su SIM kortelėmis išduodamų sertifikatų skaičius padidėjo beveik 24 proc., o su *Smart-ID* programėle – daugiau negu 84 proc.

3 lentelė. Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų, išduodamų kartu su SIM kortelėmis ir *Smart-ID* programėle, skaičius 2018 m. pab. – 2020 m. pab.

	2018 m. pab.	2019 m. pab.	2020 m. pab.
SIM kortelės	196 213	262 937	325 802
<i>Smart-ID</i>	74 099	618 330	1 139 766
Iš viso:	270 312	881 267	1 465 568

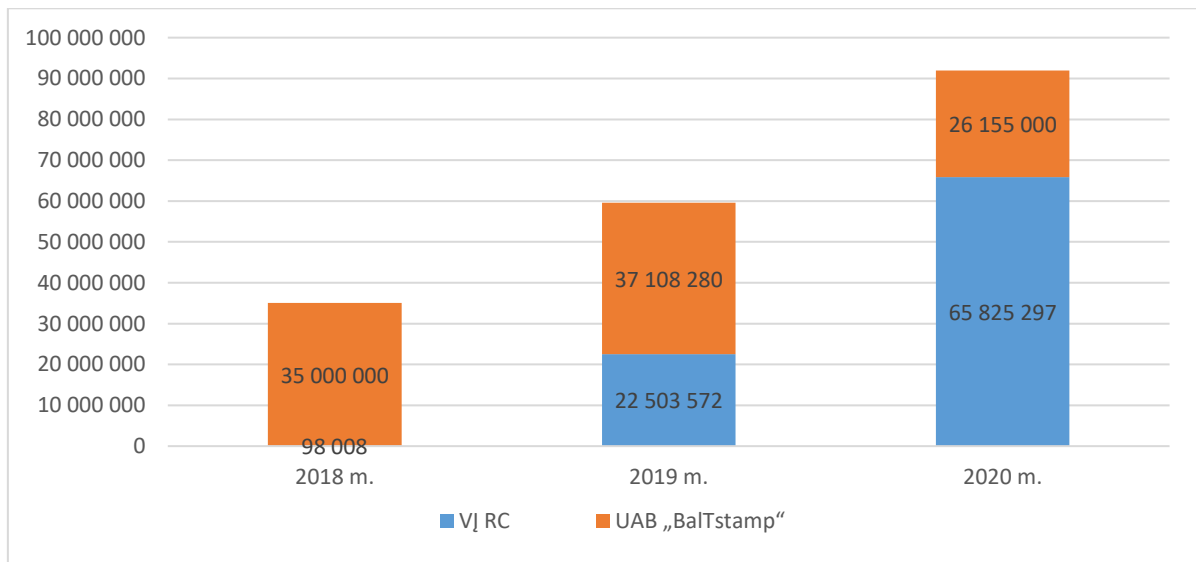
Šaltinis: RRT

Iš viso 2020 m. kartu su SIM kortelėmis buvo išduota 325 802 kvalifikuoti elektroninio parašo sertifikatai, iš kurių VĮ RC išdavė 3 197, o SK – 322 605 sertifikatus. Be to, SK išdavė 1 139 766 kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus su *Smart-ID* programėle. Taigi iš visų Lietuvos gyventojams išduotų pasirašymo kvalifikuotu elektroniniu parašu priemonių didžiausią dalį (69 proc.) sudaro priemonės, kurias naudotojas turi savo mobiliajame / išmaniajame įrenginyje. Daugumą tokių priemonių (99,8 proc.) Lietuvos gyventojams išdavė SK ir tik labai mažą dalį (0,2 proc.) – VĮ RC.

Apibendrinant pastebėtina, kad 2020 m. pabaigoje didžiąją elektroninio parašo sertifikatų rinkos dalį Lietuvoje (68,9 proc. visų sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų, arba 99,8 proc. sertifikatų, skirtų pasirašymui su mobiliaisiais įrenginiais) užėmė ne Lietuvoje, o Estijoje įsisteigęs patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjas SK. Nors šio paslaugų teikėjo paslaugos teikiamos ir Lietuvos gyventojams, tačiau, atsižvelgiant į eIDAS reglamento 17 straipsnio nuostatas, šio paslaugų teikėjo priežiūrą vykdo Estijos priežiūros įstaiga, todėl RRT priežiūros veiksmų dėl šio paslaugų teikėjo veiklos taikyti negali.

Nors Lietuvos paslaugų teikėjų sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius 2020 m. sumažėjo, tačiau kitų kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų Lietuvos paslaugų teikėjai kasmet suteikia vis daugiau. Per 2020 m., palyginus su 2019 m., kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo paslaugų apimtys padidėjo daugiau nei 1,5 karto.

Kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo paslaugas 2020 m. Lietuvoje teikė 2 teikėjai: UAB „BalTstamp“ ir VĮ RC. 2020 m. iš viso sukurta 91 980 297 kvalifikuotos elektroninės laiko žymos (2019 m. – 59 611 852, 2018 m. – 35 098 008). UAB „BalTstamp“ sukūrė 26 155 000 (2019 m. – 37 108 280, 2018 m. – 35 000 000), o VĮ RC – 65 825 297 (2019 m. – 22 503 572, 2018 m. – 98 008) kvalifikuotas elektronines laiko žymas (4A pav.).

4A pav. Kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo paslaugas pagal Lietuvos kvalifikuotus patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjus 2018–2020 m.

Šaltinis: RRT

VĮ RC suteikta teisė sudarinėti kvalifikuotus elektroninių spaudų sertifikatus, gavus kvalifikuoto patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjo, sudarančio kvalifikuotus elektroninio spaudo sertifikatus, statusą. 2020 m. pabaigoje VĮ RC buvo sudaręs du kvalifikuotus elektroninio spaudo sertifikatus (2019 m. – vieną kvalifikuotą elektroninio spaudo sertifikatą).

Kvalifikuotų elektroninių parašų ir kvalifikuotų elektroninių spaudų galiojimo patvirtinimo paslaugas 2020 m. pradėjusi teikti UAB „Dokobit“ atliko 27 410 kvalifikuotų elektroninių parašų ir kvalifikuotų elektroninių spaudų sertifikatų patikrų.

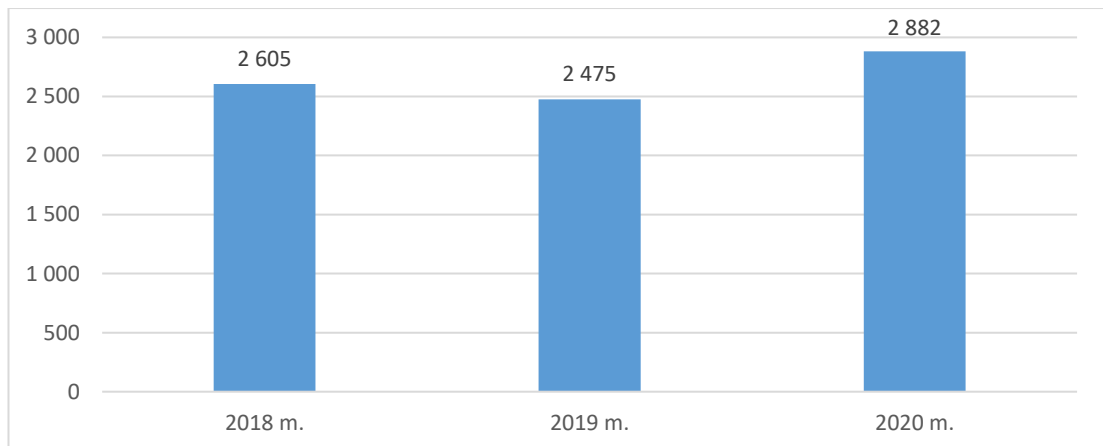
NAUDOJIMASIS KVALIFIKUOTOMIS PATIKIMUMO UŽTIKRINIMO PASLAUGOMIS

Šioje apžvalgoje detaliam aptariamas kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų naudojimas, taip pat trumpai apžvelgiamos kvalifikuotų elektroninio spaudo sertifikatų sudarymo, kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo, kvalifikuotų elektroninių parašų ir kvalifikuotų elektroninių spaudų galiojimo patvirtinimo paslaugos (likusių 4 eIDAS reglamente apibrėžtų kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų Lietuvos paslaugų teikėjai dar neteikia). Pastebėtina, kad dėl techninių priežasčių įprastai paslaugų teikėjas neturi galimybės nustatyti, kiek asmenų naudoja turimus kvalifikuotus elektroninio parašo sertifikatus, todėl duomenis apie praktinį naudojimąsi elektroniniu parašu, jo apimtis gauti galima tik atlikus elektroninių paslaugų teikėjų ir gyventojų apklausas.

Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų naudojimas (elektroninių paslaugų teikėjai)

E. valdžios vartai

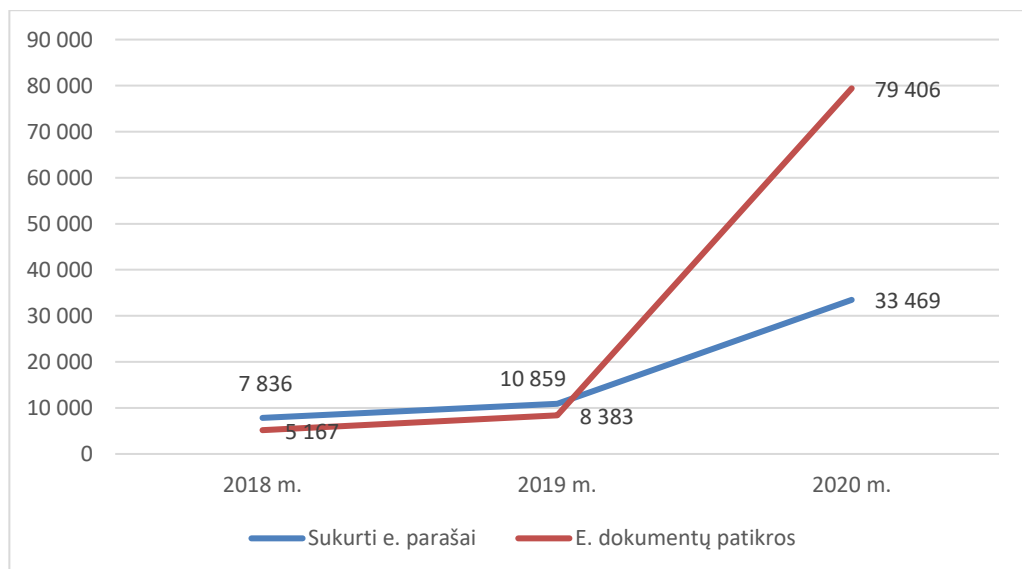
IVPK tvarko platformą VIISP, kuri užtikrina, kad per Elektroninių valdžios vartų portalą <https://www.epaslaugos.lt> būtų sudaryta galimybė užsakyti Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijų teikiamas viešąsias ir administracines elektronines paslaugas. IVPK pateiktais duomenimis, 2020 m. platformoje VIISP buvo suformuoti 2 882 elektroninių paslaugų užsakymai, pasirašyti kvalifikuotu elektroniniu parašu. Palyginti su 2019 m., kuriais bendras užsakymų skaičius siekė 2 475, užsakymų skaičius padidėjo 16 proc. (5 pav.).

5 pav. Platformoje VIISP suformuotų elektroninių paslaugų užsakymų, pasirašytų kvalifikuotu elektroniniu parašu, skaičiaus dinamika 2018 m. pab. – 2020 m. pab.

Šaltinis: RRT

Platformoje VIISP sudaryta galimybė pasirašyti elektrinius dokumentus kvalifikuotu elektroniniu parašu ir neužsakant elektroninių paslaugų, taip pat peržiūrėti gautus elektrinius parašu pasirašytus dokumentus. Šioje platformoje kasmet sukuriama vis daugiau elektroninių parašų, taip pat didėja atliekamų elektroninių dokumentų patikrų. Tokių patikrų skaičius 2020 m. buvo beveik 9,5 karto didesnis negu 2019 m. ir daugiau kaip 15 kartų didesnis negu 2018 m. (6 pav.).

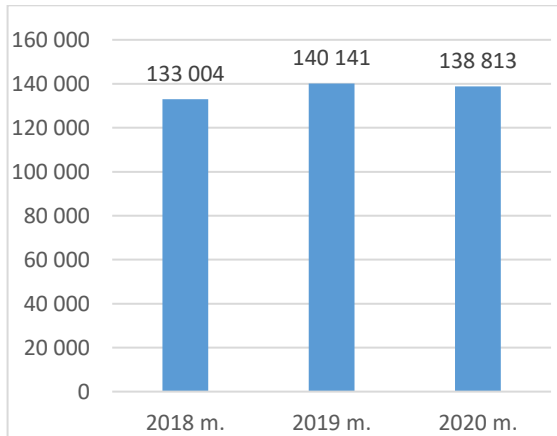
6 pav. Platformoje VIISP sukurtų kvalifikuotų elektroninių parašų ir atliktų elektroninių dokumentų patikrų skaičiaus dinamika 2018 m. pab. – 2020 m. pab.

Šaltinis: RRT

SODRA, VĮ RC ir VMI

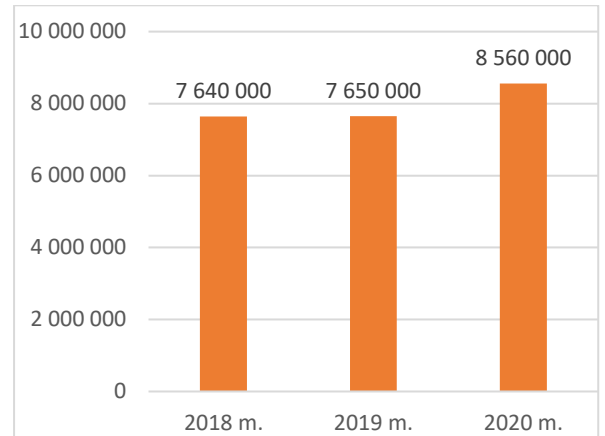
Siekdama įvertinti naudojimosi elektroniniu parašu pokyčius trijose organizacijose, kurių elektroninių paslaugų sistemos yra plačiausiai naudojamos elektroninio parašo naudotojų, – SODROJE, VĮ RC ir VMI – RRT, kaip ir ankstesniais metais, šių institucijų paprašė pateikti statistinę informaciją apie kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų naudojimą jų elektroninių paslaugų sistemose.

SODROS duomenimis, jos elektroninių paslaugų sistemose panaudotų unikalių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius 2020 m., palyginus su 2019 m., nežymiai sumažėjo (7 pav.), tačiau pasirašytų elektroninių dokumentų skaičius padidėjo beveik 12 proc. (8 pav.).

7 pav. SODROS elektroninių paslaugų sistemose naudotų kvalifikuotų sertifikatų skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

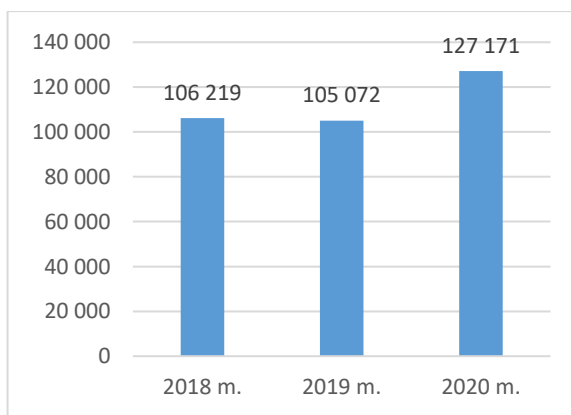
Šaltinis: SODRA

8 pav. SODROS elektroninių paslaugų sistemose pasirašytų elektroninių dokumentų skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

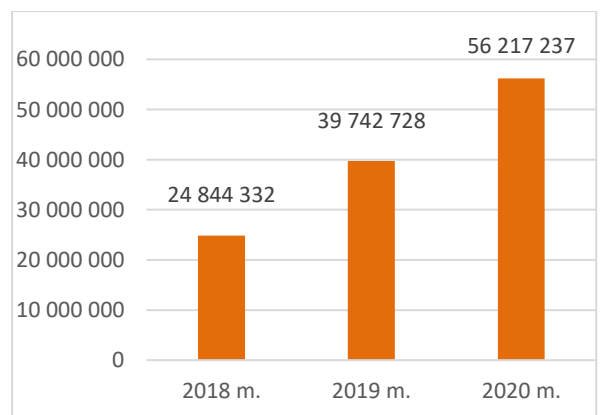
Šaltinis: SODRA

VĮ RC pateiktais duomenimis, per 2018–2020 m. VĮ RC elektroninių paslaugų sistemose didėjo dokumentams pasirašyti panaudotų unikalių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų (9 pav.) ir pasirašytų elektroninių dokumentų skaičius (10 pav.). 2020 m., palyginus su 2019 m., panaudotų unikalių kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų skaičius padidėjo 21 proc., o pasirašytų elektroninių dokumentų skaičius – net 41 proc.

9 pav. VĮ RC elektroninių paslaugų sistemose naudotų kvalifikuotų sertifikatų skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

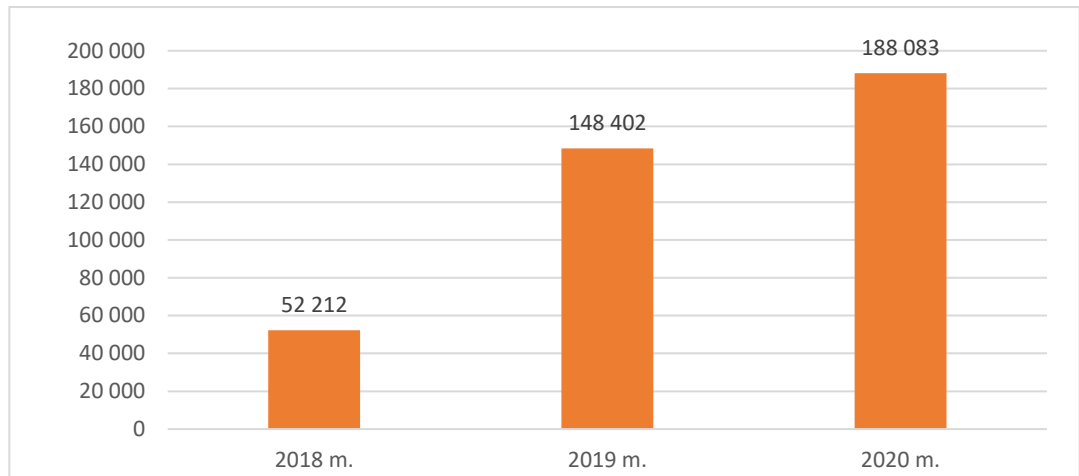
Šaltinis: VĮ RC

10 pav. VĮ RC elektroninių paslaugų sistemose pasirašytų elektroninių dokumentų skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

Šaltinis: VĮ RC

VMI duomenimis, per 2018–2020 m. jos informacinėse sistemose (EDS ir DODVS) suformuotų ir elektroniniu parašu pasirašytų elektroninių dokumentų skaičius kasmet augo: 2020 m., palyginus su 2019 m., padidėjo beveik 27 proc., o palyginus su 2018 m. – net 3,6 karto (11 pav.).

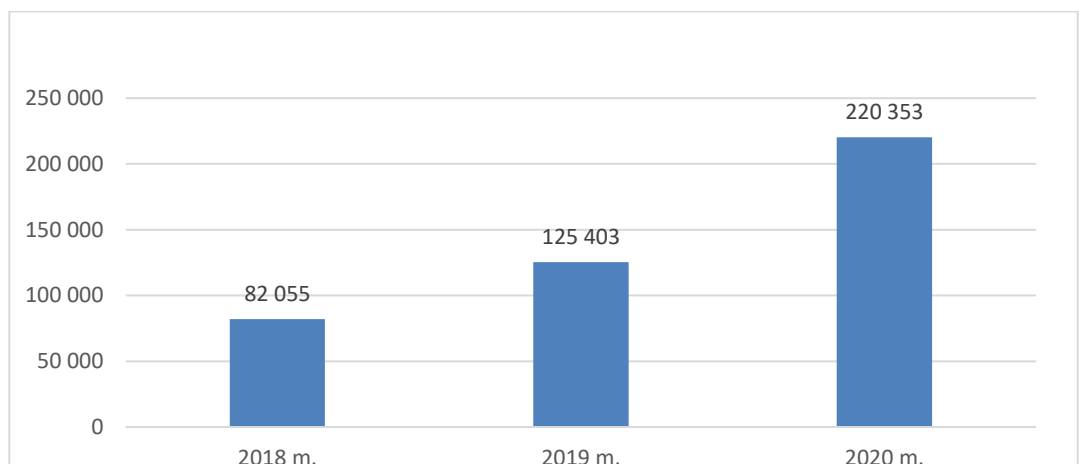
11 pav. VMI informacinėse sistemose elektroniniu parašu pasirašytų elektroninių dokumentų skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

Šaltinis: VMI

LVAT, UAB „MitSoft“ ir VĮ RC „GoSign“

Norėdama įvertinti naudojimosi elektroniniu parašu aktyvumą platesniu mastu (neapsiribojant viešojo sektoriaus sistemomis), RRT paprašė elektroninių dokumentų pasirašymo sistemų valdytojų pateikti statistinę informaciją apie kvalifikuoto elektroninio parašo naudojimą jų administruojamose elektroninių dokumentų sudarymo, pasirašymo ir tikrinimo sistemose.

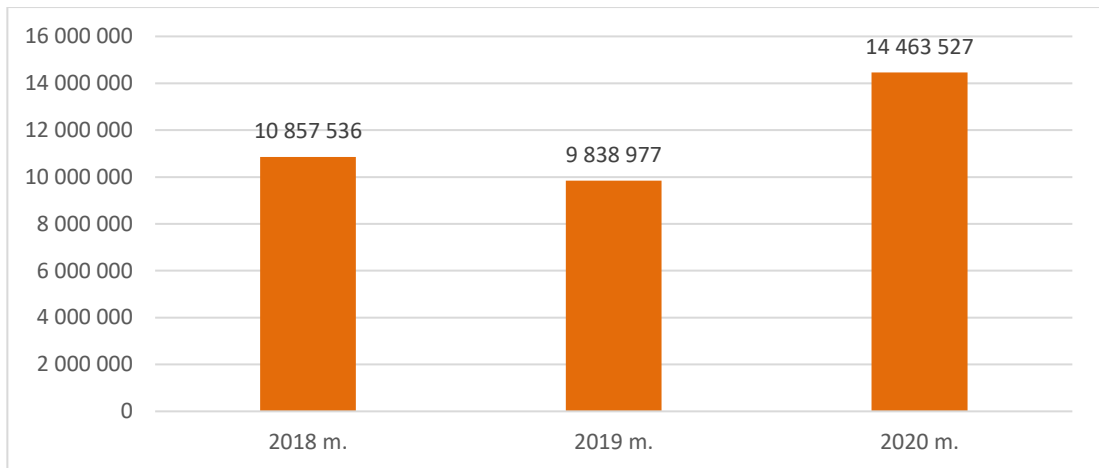
Naudojant LVAT valdomą ADOC V1.0 specifikacijos elektroninių dokumentų sudarymo ir tikrinimo priemonę, 2020 m. buvo sukurti 220 353, 2019 m. – 125 403, 2018 m. – 82 055 elektroniniai parašai (12 pav.). 2020 m. LVAT valdoma priemonė sukurtų kvalifikuotų elektroninių parašų skaičius buvo 76 proc. didesnis negu 2019 m. ir beveik 2,7 karto didesnis negu 2018 m.

12 pav. LVAT valdoma priemonė sukurtų kvalifikuotų elektroninių parašų skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

Šaltinis: LVAT

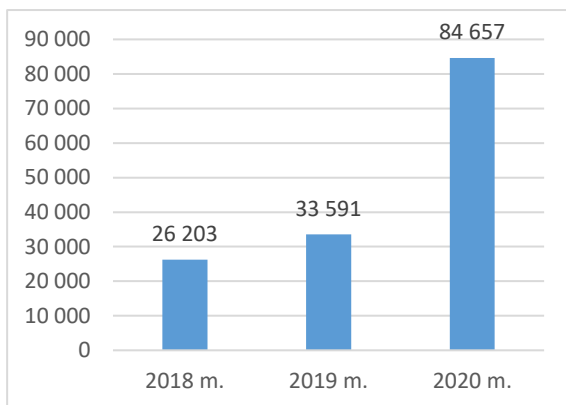
UAB „MitSoft“ administruojamose elektroninių dokumentų pasirašymo sistemose 2020 m. buvo sukurti 14 463 527, 2019 m. – 9 838 977, 2018 m. – 10 857 536 kvalifikuoti elektroniniai parašai (13 pav.). Sukurtų kvalifikuotų elektroninių parašų skaičius 2020 m., palyginti su 2019 m., padidėjo 47 proc.

13 pav. UAB „MitSoft“ administruojamose elektroninių dokumentų pasirašymo sistemose sukurtų kvalifikuotų elektroninių parašų skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

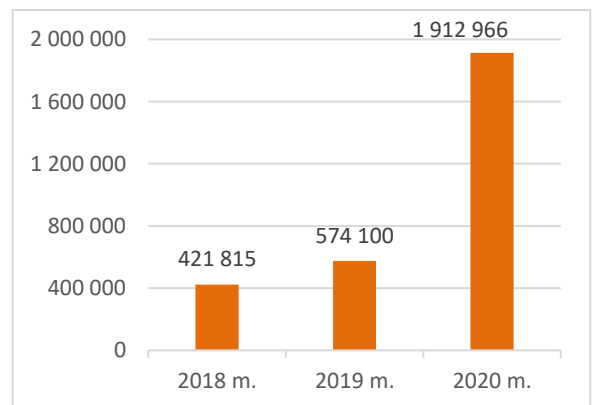
Šaltinis: UAB „MitSoft“

VĮ RC administruojamoje elektroninių dokumentų sudarymo, pasirašymo ir tikrinimo sistemoje *GoSign* per 2020 m., palyginus su 2019 m., kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašiusių unikalų asmenų⁹ skaičius padidėjo daugiau negu 2,5 karto (14 pav.), o šioje sistemoje kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašytų elektroninių dokumentų skaičius padidėjo daugiau negu 3,3 karto (15 pav.).

14 pav. Unikalių asmenų, pasirašiusių kvalifikuotu elektroniniu parašu *GoSign* sistemoje, skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

Šaltinis: VĮ RC

15 pav. Sukurtų kvalifikuotų elektroninių parašų *GoSign* sistemoje skaičiaus dinamika 2018–2020 m.

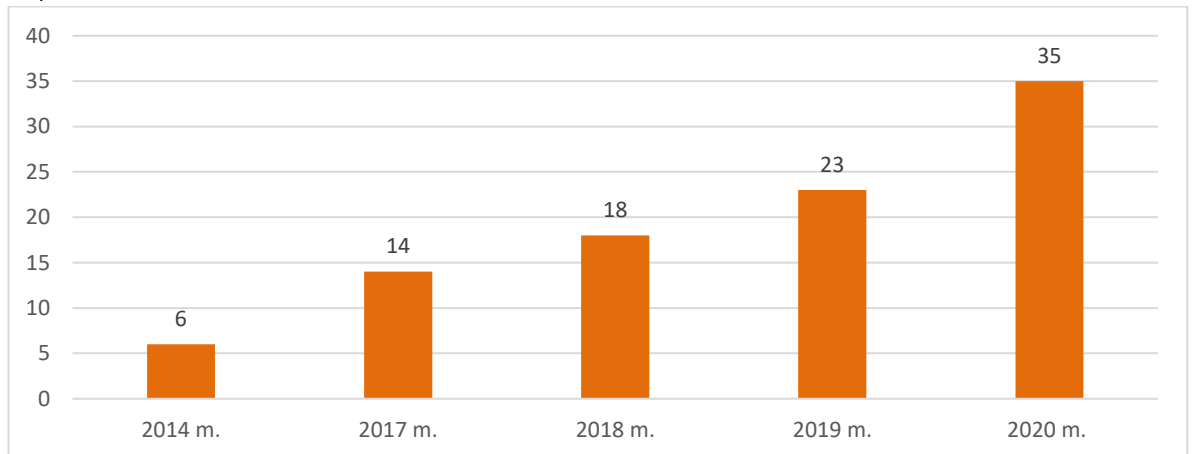
Šaltinis: VĮ RC

Apibendrinus iš elektroninių paslaugų teikėjų gautus duomenis matyti, kad 2020 m. kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų naudojimas augo daugumoje didžiųjų elektroninių paslaugų sistemų, o kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašytų elektroninių dokumentų skaičius didėjo visose didžiosiose elektroninių paslaugų sistemose. Sukurtų kvalifikuotų elektroninių parašų skaičius 2020 m. ženkliai išaugo visose elektroninių dokumentų sudarymo, pasirašymo ir tikrinimo sistemose. Pandemijos metu daug įvairių veiklų persikėlus į virtualią erdvę, elektroninio parašo naudojimas tapo labai aktualus ir jo naudojimo apimtys sparčiai didėjo.

⁹ Unikaliu asmeniu laikomas sistemos vartotojas, pasirašęs kvalifikuotu elektroninio parašo sertifikatu, išskiriamas pagal unikalų asmens kodą esantį elektroninio parašo sertifikate.

Kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų naudojimas (gyventojų apklausa)

Kaip parodė 2021 m. vasario–kovo mėn. RRT užsakymu įvykdyta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa¹⁰, 35 proc. suaugusių Lietuvos gyventojų 2020 m. naudojami kvalifikuotu elektroniniu parašu (palyginimui: 2019 m. juo naudojami 23 proc., 2018 m. – 18 proc., o 2017 m. – 14 proc. gyventojų). Per 2020 m. besinaudojančių kvalifikuotu elektroniniu parašu dalis padidėjo net 12 procentinių punktų. Pagal 2014 m. IVPK užsakytą Lietuvos gyventojų elektroninio parašo naudojimo tyrimą, kvalifikuotu elektroniniu parašu 2014 m. naudojami tik 6 proc. Lietuvos gyventojų (16 pav.).

16 pav. Lietuvos gyventojų naudojami kvalifikuotu elektroniniu parašu skaičius (procentine išraiška) dinamika 2014 m., 2017–2020 m.

Šaltinis: RRT

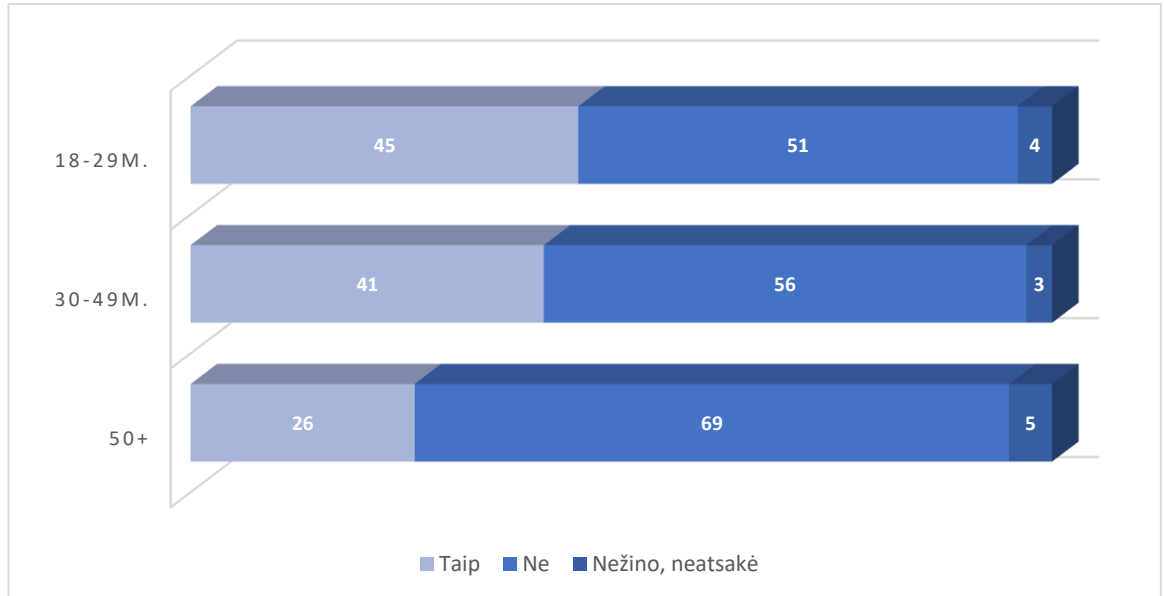
Taigi per šešerius metus naudojimas kvalifikuotu elektroniniu parašu išaugo beveik 6 kartus. 2020 m. matomas didžiausias per minėtą laikotarpį naudojimosi kvalifikuotu elektroniniu parašu augimas. Ypač ženklus padidėjimas įvyko 2020 m. pradžioje, kadangi tam turėjo įtakos Lietuvą ir visą pasaulį veikiančios COVID-19 pandemijos aktualijos, kai dauguma įstaigų ir bendrovių pradėjo dirbti nuotoliniu būdu, didėjo elektroniniu būdu teikiamų paslaugų apimtys, vis daugiau gyventojų dirbo ir įvairius reikalus tvarkė internetu, o įmonės pradėjo domėtis įvairiomis, iki šiol buvusiomis mažiau populiariomis, patikimumo užtikrinimo paslaugomis bei jų taikymo galimybėmis¹¹. Per 2020 m. kvalifikuotu elektroniniu parašu besinaudojančių gyventojų skaičius ir toliau sparčiai didėjo.

2021 m. atliktos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenimis, daugiausia kvalifikuotu elektroniniu parašu per praėjusius metus naudojami respondentai iki 50 metų (per 40 proc.), su didžiausiomis (daugiau nei 1000 eurų) šeimos pajamomis per mėnesį (62 proc.), didmiesčių gyventojai (58 proc.), turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą (65 proc.) bei kasdien besinaudojantys internetu (47 proc.). Nors naudojimas kvalifikuotu elektroniniu parašu išaugo tarp visų amžiaus grupių asmenų, tačiau per 2020 m. besinaudojančių kvalifikuotu elektroniniu parašu dalis labiausiai padidėjo tarp jaunimo iki 30 metų ir tarp vyresnių nei 50 metų žmonių – net po 14 procentinių punktų. Daugiausiai kvalifikuotu elektroniniu parašu naudojami 18–29 metų žmonės (45

¹⁰ Apklaušą atliko rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanija „Rotelas“. Apklausa vyko 2021 m. vasario 18–kovo 7 d. Apklausa buvo vykdyta naudojant CATI (telefoninės apklausos) metodą. Apklausti 1 036 Lietuvos gyventojai nuo 18 metų. Rezultatų paklaida neviršija 3,1 procentinio punkto.

¹¹ Norėdama operatyviai įvertinti, kaip karantino laikotarpiu taikomi apribojimai ir dėl to išaugusios nuotolinio darbo bei kitų nuotolinių veiklų apimtys turėjo įtakos naudojimuisi elektroniniu parašu, RRT 2020 m. balandžio mėn. inicijavo papildomą gyventojų apklausą. Apklaušą atliko bendra Lietuvos ir Didžiosios Britanijos rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanija „Baltijos tyrimai“. Apklausa vyko 2020 m. balandžio 5–8 d. Apklausti 507 Lietuvos gyventojai nuo 18 iki 74 metų CAWI metodu. Šios papildomos apklausos duomenys parodė, kad jau pirmosiomis karantino savaitėmis augo gyventojų naudojimas kvalifikuotu elektroniniu parašu. Besinaudojančių kvalifikuotu elektroniniu parašu dalis tarp 18 metų ir vyresnių gyventojų balandžio mėn., palyginti su vasario mėn., padidėjo 6 procentiniais punktais. 2020 m. vasario mėn. kvalifikuoto elektroninio parašo naudotojų buvo 23 proc., o 2020 m. balandžio mėn. – 29 proc.

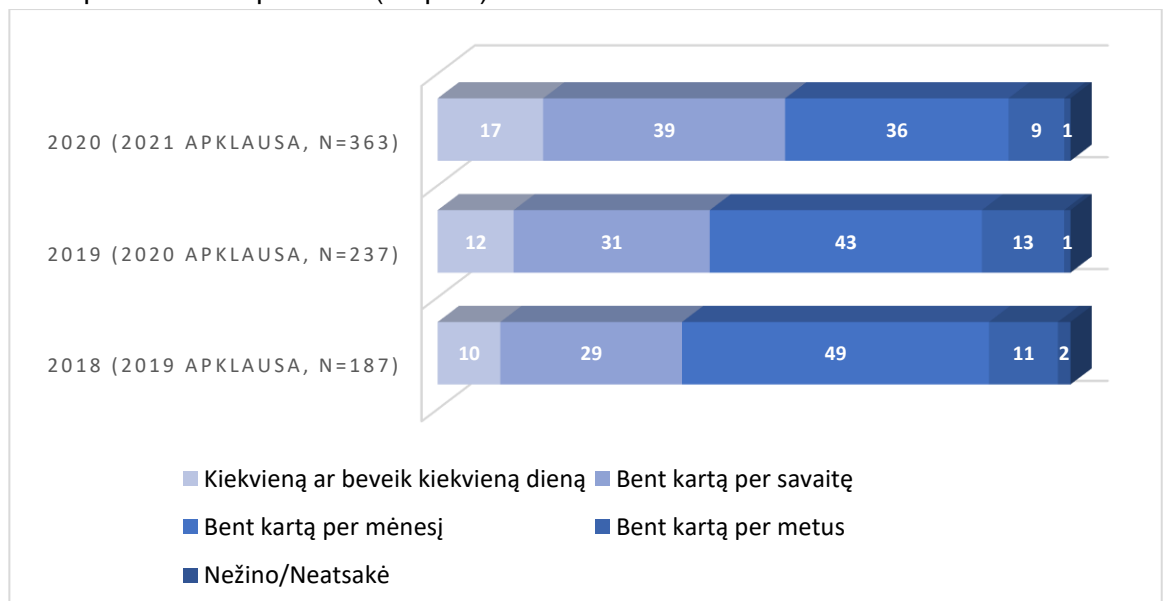
proc.) (17 pav.). Šioje amžiaus grupėje 2019 m. kvalifikuotu elektroniniu parašu naudojosi 31 proc., o 2018 m. – 28 proc. asmenų. 30–49 metų asmenų amžiaus grupėje kvalifikuoto elektroninio parašo naudotojų buvo 41 proc. (2019 m. – 36 proc., 2018 m. – 29 proc.). Nors elektroninio parašo naudotojų skaičius tarp vyresnių nei 50 metų žmonių buvo mažiausias (26 proc.), tačiau šios amžiaus grupės gyventojų naudojimas kvalifikuotu elektroniniu parašu per 2020 m. padidėjo daugiau nei du kartus (2019 m. kvalifikuotu elektroniniu parašu naudojosi 12 proc., 2018 m. – 7 proc. visų tokio amžiaus asmenų).

17 pav. Lietuvos gyventojų naudojimas kvalifikuotu elektroniniu parašu pagal amžiaus grupes 2020 m. (2021 m. apklausos duomenys procentine išraiška)

Šaltinis: RRT

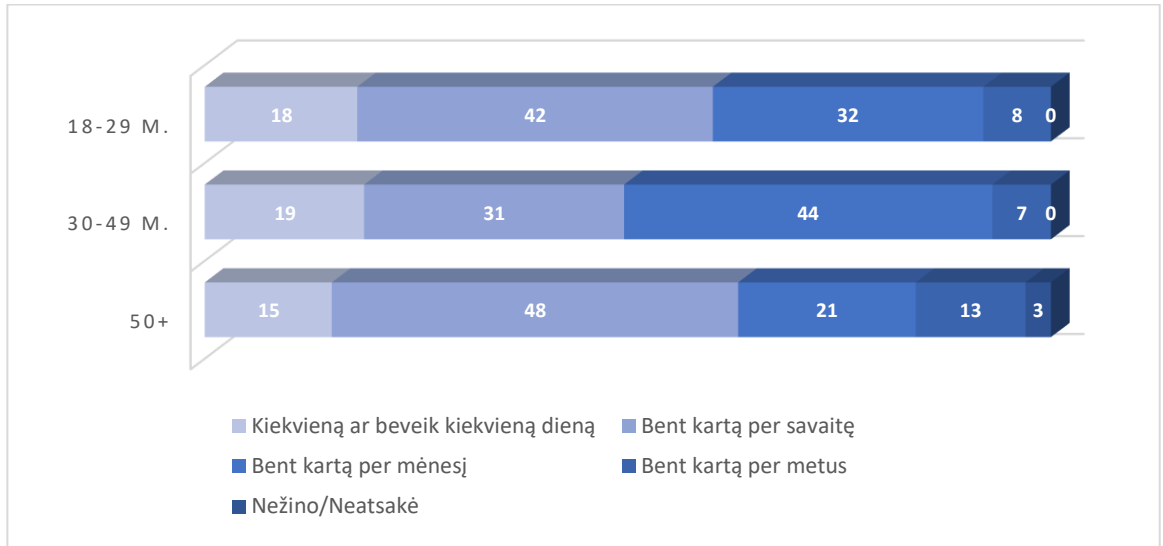
2020 m., palyginti su 2019 m., 5 procentiniais punktais padidėjo dalis naudotojų, besinaudojančių elektroniniu parašu kiekvieną dieną ar beveik kiekvieną dieną ir 8 procentiniais punktais – juo besinaudojančių maždaug bent kartą per savaitę, tačiau dalis tų, kurie elektroniniu parašu naudojosi tik kartą per mėnesį, sumažėjo 7 procentiniais punktais, o kurie naudojosi tik kartą per metus – 4 procentiniais punktais (18 pav.).

18 pav. Lietuvos gyventojų naudojimosi kvalifikuotu elektroniniu parašu dažnumas 2018–2020 m. (procentine išraiška)

Šaltinis: RRT

2020 m., palyginus su 2019 m., dalis tų, kurie elektroniniu parašu naudojami kiekvieną dieną ar beveik kiekvieną dieną tarp 30–49 metų gyventojų padidėjo 10 procentinių punktų (2020 m. – 19 proc., 2019 m. – 9 proc. naudotojų), tarp jaunimo padidėjo 8 procentiniais punktais (2020 m. – 18 proc., 2019 m. – 10 proc. naudotojų), o tarp vyresnių nei 50 metų žmonių sumažėjo 2 procentiniais punktais (2020 m. – 15 proc., 2019 m. – 17 proc. naudotojų). Beveik pusė (48 proc.) vyresnių nei 50 metų apklaustųjų elektroniniu parašu naudojami bent kartą per savaitę. Šios amžiaus grupės asmenų naudojimas elektroniniu parašu bent kartą per savaitę, palyginti su 2019 m. (22 proc. apklaustųjų), išaugo daugiau kaip du kartus, o naudojimas elektroniniu parašu bent kartą per mėnesį 2020 m. sumažėjo iki 21 proc. (2019 m. – 44 proc.) apklaustųjų.

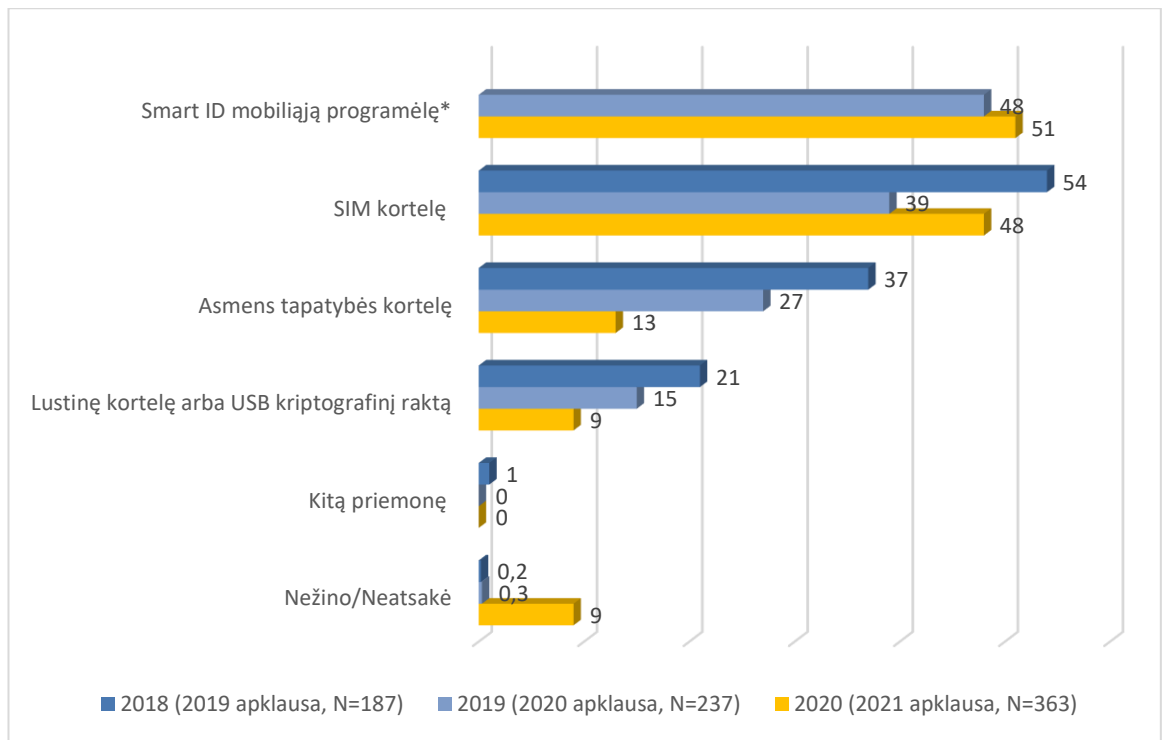
19 pav. Lietuvos gyventojų naudojimosi kvalifikuotu elektroniniu parašu dažnumas pagal amžiaus grupes 2020 m. (2021 m. apklausos duomenys procentine išraiška)

Šaltinis: RRT

Lietuvos gyventojai, kurie 2020 m. naudojami kvalifikuotu elektroniniu parašu, dažniausiai pasirašė naudodami *Smart-ID* mobiliąją programėlę (dažniau nei kas antras – 51 proc.) ir SIM kortelę (beveik kas antras – 48 proc.), rečiau naudojo asmens tapatybės kortelę (13 proc.) bei kitą lustinę kortelę arba USB kriptografinį raktą (9 proc.) (20 pav.).

Smart-ID mobiliąją programėlę dažniausiai naudojo visų amžiaus grupių asmenys (kiekvienoje grupėje maždaug pusė apklaustųjų), gaunantys mažiausias pajamas, turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą, didmiesčių gyventojai.

SIM kortelę, kaip elektroninio pasirašymo priemonę mobiliajame telefone, daugiau naudojo 18–29 metų elektroninio parašo naudotojai (61 proc. visų šio amžiaus naudotojų) ir asmenys, gyvenantys kaimo vietovėse (58 proc. naudojusią elektroninį parašą). Asmens tapatybės kortelę daugiau naudojo vyresni nei 50 metų (17 proc. tarp visų tokio amžiaus naudotojų) kaimo gyventojai (39 proc.), turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą elektroninio parašo naudotojai (23 proc.). Elektroniniu parašu, naudodami lustinę kortelę arba USB kriptografinį raktą, pasirašė 30–49 metų gyventojai (16 proc. apklaustųjų šios amžiaus grupės asmenų) iš didmiesčių (11 proc.), turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą elektroninio parašo naudotojai (18 proc.).

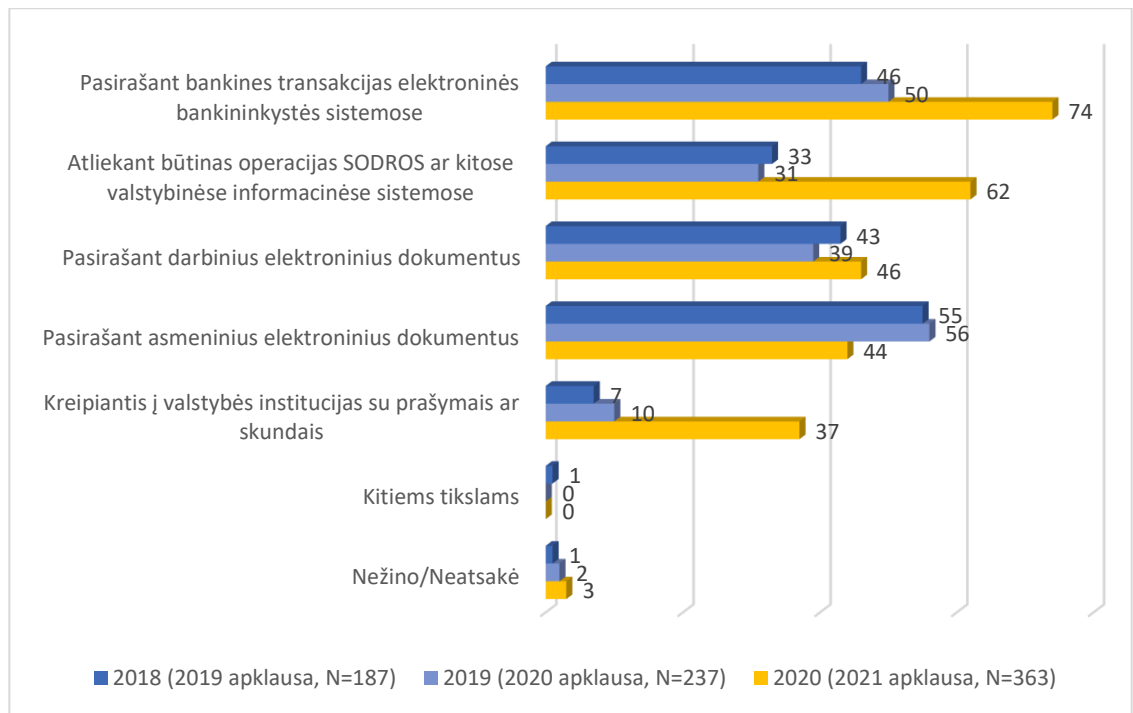

*2019 m. apklausoje *Smart-ID* programėlės nebuvo atsakymų sąrašė.

20 pav. **Kvalifikuoto elektroninio parašo kūrimo priemonės, kurias Lietuvos gyventojai naudojo elektroniniam pasirašymui 2018–2020 m. (2019–2021 m. apklausų duomenys procentine išraiška)**

Šaltinis: RRT

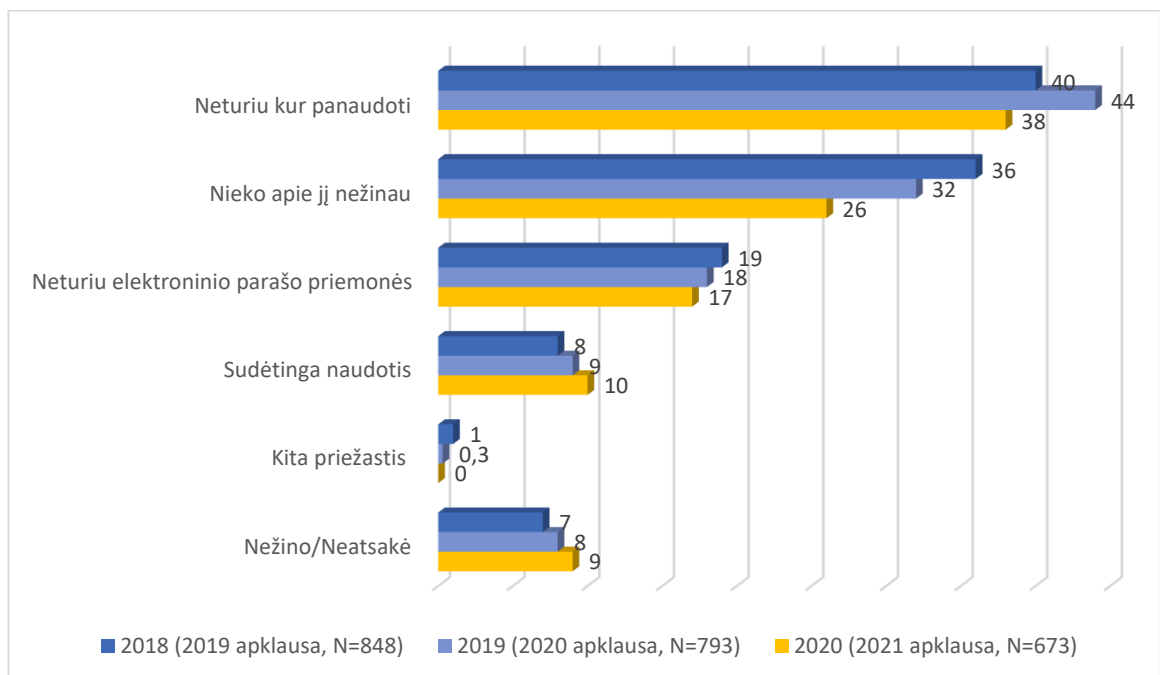
Lietuvos gyventojai, kurie 2020 m. naudojosi kvalifikuotu elektroniniu parašu, daugiausia (74 proc.) juo naudojosi pasirašydami bankines transakcijas elektroninės bankininkystės sistemose, kiek rečiau – atlikdami būtinas operacijas SODROS ar kitose valstybinėse informacinėse sistemose (62 proc.), pasirašydami darbinius elektrinius dokumentus (46 proc.) ir asmeninius elektrinius dokumentus (44 proc.). Kvalifikuotas elektroninis parašas 2020 m. buvo naudojamas rečiau, kai reikėdavo kreiptis į valstybės institucijas su prašymais ar skundais (37 proc.), tačiau šiam tikslui juo besinaudojančių per 2020 m. padidėjo beveik 4 kartus (2019 m. – 10 proc., 2020 m. – 37 proc. respondentų). Per praėjusius metus elektroninio parašo naudojimas atliekant būtinas operacijas SODROS ar kitose valstybinėse informacinėse sistemose padidėjo du kartus (2019 m. – 31 proc., 2020 m. – 62 proc. respondentų), o pasirašant bankines transakcijas elektroninės bankininkystės sistemose per metus išaugo 24 procentiniais punktais (2019 m. – 50 proc., 2020 m. – 74 proc. respondentų) (21 pav.).

21 pav. **Kokiems tikslams Lietuvos gyventojai naudojo kvalifikuotą elektroninį parašą 2018–2020 m. (2019–2021 m. apklausų duomenys procentine išraiška)?**

Šaltinis: RRT

Lietuvos gyventojai, kurie 2020 m. nesinaudojo kvalifikuotu elektroniniu parašu, nurodė dvi svarbiausias to priežastis – neturi kur jį panaudoti (38 proc. iš visų, kas nesinaudojo) bei nieko nežino apie elektroninį parašą (26 proc.). Beveik penktadalis (17 proc.) respondentų, praėjusiais metais nesinaudojusių tokiu parašu, nurodė, kad negalėjo naudotis, nes neturi tam skirtų priemonių, o dešimtadalis (10 proc.) apklaustųjų mano, kad jiems tokiu parašu būtų per daug sudėtinga naudotis. 9 proc. respondentų, kurie nesinaudojo elektroniniu parašu, neturėjo nuomonės šiuo klausimu (22 pav.).

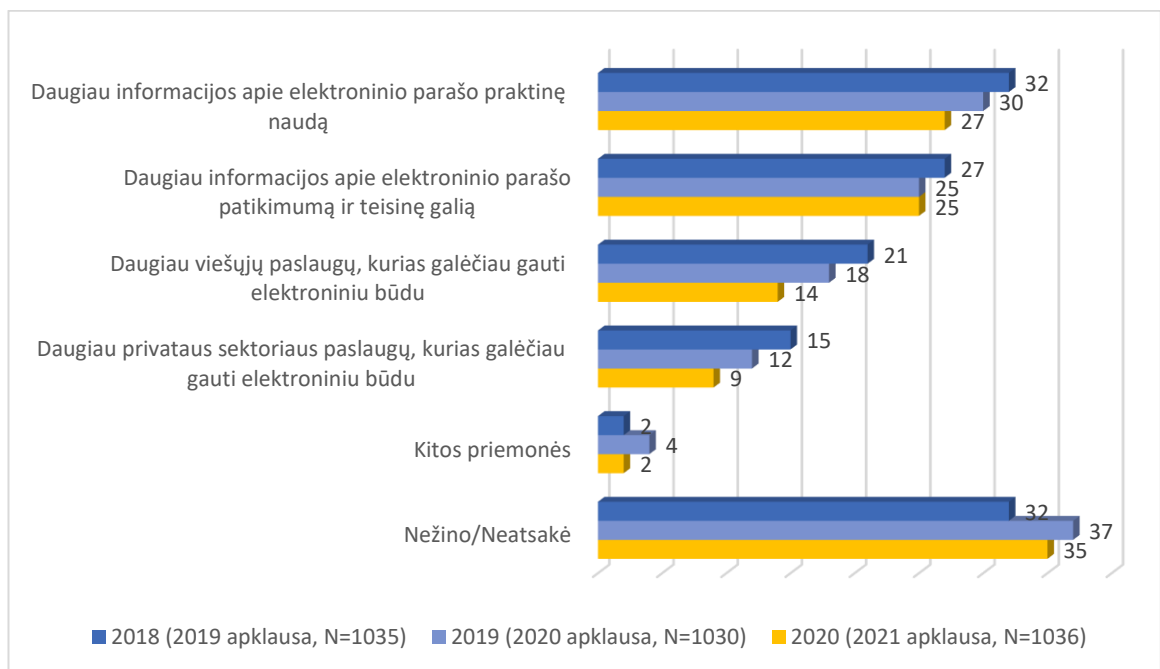

22 pav. **Priežastys, dėl kurių Lietuvos gyventojai 2018–2020 m. nesinaudojo kvalifikuotu elektroniniu parašu (2019–2021 m. apklausų duomenys procentine išraiška)**

Šaltinis: RRT

Per metus nesinaudojančių kvalifikuotu elektroniniu parašu motyvai nepakito. Iš visų respondentų, kurie nesinaudojo kvalifikuotu elektroniniu parašu, priežastį, kad neturėjo kur jį panaudoti, dažniau nurodė jaunesni nei 50 metų gyventojai (42 proc.) ir didmiesčių gyventojai (43 proc.), o nieko nežinojo apie elektroninį parašą vyresni nei 50 metų žmonės (34 proc.), respondentai su mažiausiomis (iki 600 eurų per mėnesį) šeimos pajamomis (35 proc.), kaimo gyventojai (37 proc.), asmenys, nesinaudojantys internetu (47 proc.) ir nebaigtą vidurinį išsilavinimą turintys žmonės (60 proc.).

Lietuvos gyventojai dažniausiai nurodė dvi prielaidas, kurios juos galėtų paskatinti pradėti naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu (arba paskatintų juo naudotis dažniau nei dabar): jei būtų daugiau informacijos apie tokio parašo praktinę naudą (kaip jis veikia, kur jį galima naudoti ir pan.), kvalifikuotu elektroniniu parašu naudotųsi 27 proc., o jei būtų daugiau informacijos apie elektroninio parašo patikimumą ir teisinę galią – 25 proc. apklaustųjų. Pažymėtina, kad ir 2019 m. šios dvi priežastys taip pat buvo nurodytos kaip populiariausios. Kitos prielaidos: jei būtų daugiau viešųjų paslaugų, kurias galėtų gauti elektroniniu būdu (14 proc.), ir jei būtų daugiau privačiojo sektoriaus paslaugų, kurias galėtų gauti elektroniniu būdu (9 proc.). Neturėjo nuomonės šiuo klausimu 35 proc. apklaustųjų gyventojų. Tai jaunesni nei 30 metų žmonės, didmiesčių ir kaimų gyventojai, nebaigtą vidurinį išsilavinimą turintys asmenys (23 pav.).

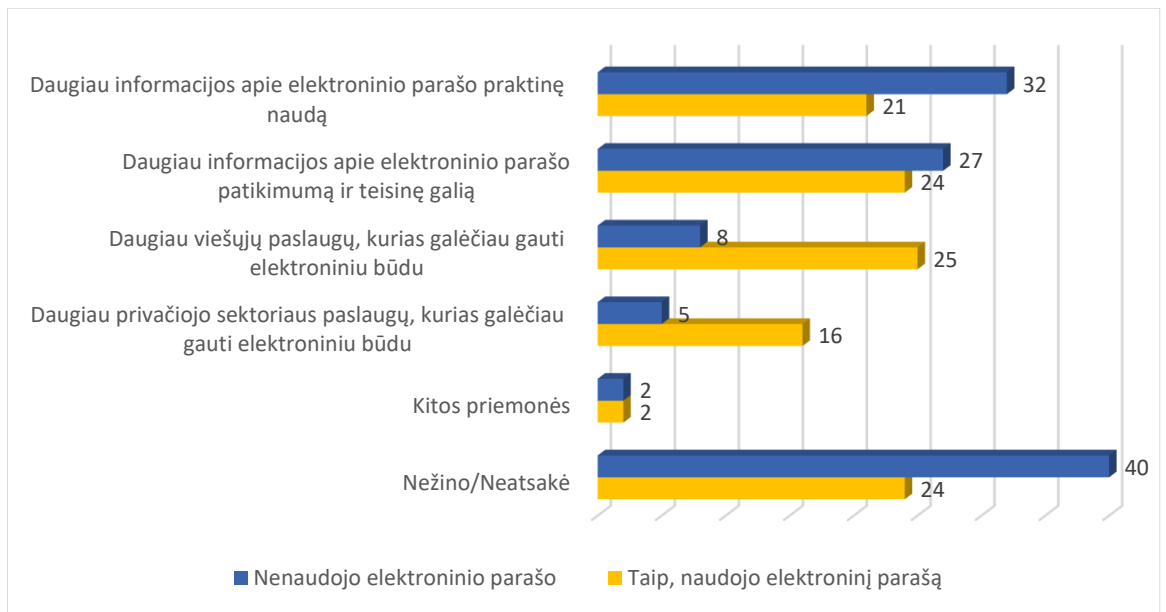

23 pav. **Priemonės, kurios paskatintų Lietuvos gyventojus naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu (2019–2021 m. apklausų duomenys procentine išraiška)**

Šaltinis: RRT

Dauguma apklaustųjų, kurie jau naudojami kvalifikuotu elektroniniu parašu, pageidautų daugiau viešųjų paslaugų, kurias galėtų gauti elektroniniu būdu (25 proc. iš jų tai galėtų paskatinti daugiau naudotis elektroniniu parašu). Apie tokio parašo patikimumą bei teisinę galią daugiau informacijos norėtų gauti 24 proc., o daugiau bendros informacijos apie šio parašo praktinę naudą – 21 proc. respondentų. Daugiau privačiojo sektoriaus paslaugų pageidautų 16 proc. apklaustųjų, kurie naudojo elektroninį parašą.

Svarbiausios dvi priežastys, kurios paskatintų nesinaudojančius elektroniniu parašu gyventojus pradėti juo naudotis: daugiau informacijos apie tokio parašo naudą (32 proc.) bei daugiau informacijos apie elektroninio parašo patikimumą bei teisinę galią (27 proc.). Net 40 proc. apklaustųjų, kurie nesinaudojo elektroniniu parašu, į klausimą neatsakė (24 pav.).

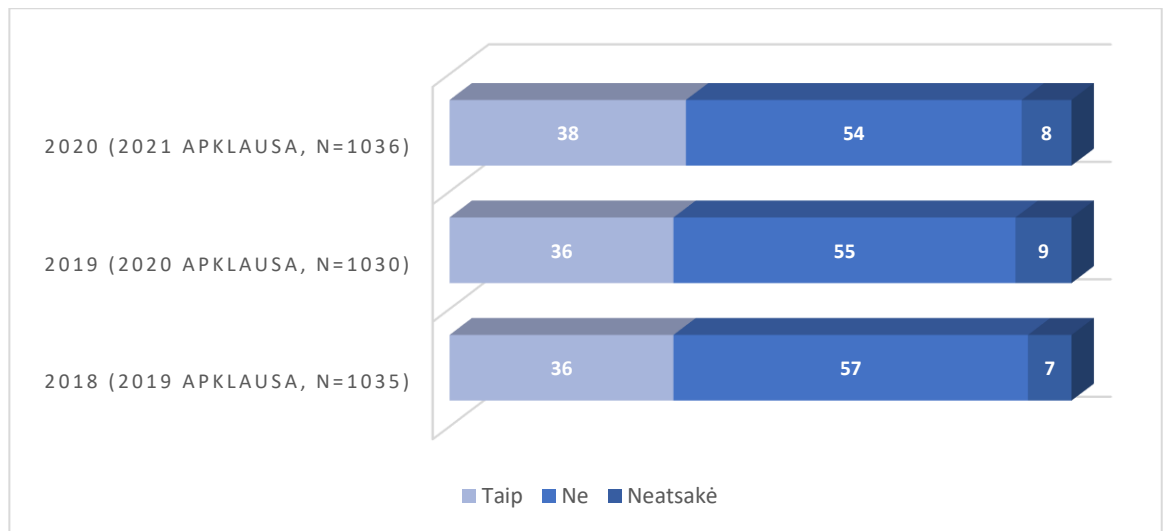

24 pav. **Priemonės, kurios paskatintų Lietuvos gyventojus, nesinaudojančius kvalifikuotu elektroniniu parašu, pradėti juo naudotis, o tuos, kurie naudojami kvalifikuotu elektroniniu parašu, juo naudotis dažniau (2021 m. apklausos duomenys procentine išraiška)**

Šaltinis: RRT

Paminėtina, kad Lietuvos gyventojus, stokojančius informacijos apie elektroninį parašą ir jo panaudojimo galimybes, pradėti naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu arba juo naudotis dažniau ir įvairesniems tikslams skatina projekte „Prisijungusi Lietuva“, kurį įgyvendina RRT kartu su IVPK, asociacija „Langas į ateitį“, Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka ir LR vidaus reikalų ministerija, numatytos įvairios veiklos, kurios pradėtos vykdyti 2019 m. Vykdam šį projektą, jau sukurti 2 mokomieji filmukai ir 4 instruktažai elektroninio parašo tema, nupirkta 50 tūkst. lustinių kortelių skaitytuvų, kuriuos projekto partneriai teminių mokymų metu platina potencialiems elektroninio parašo naudotojams. RRT ir ateityje rengs ir platins mokomąją medžiagą apie patikimumo užtikrinimo paslaugas ir elektroninį parašą bei dalyvaus projekto partnerių veiklose, kiek tai susiję su patikimumo užtikrinimo paslaugų ir elektroninio parašo klausimais.

Apklausa taip pat parodė, kad daugiau nei trečdalis (38 proc.) respondentų žino, kad asmens tapatybės kortelės, kurios išduotos nuo 2009 m., galima naudoti pasirašant kvalifikuotu elektroniniu parašu, daugiau nei pusė (54 proc.) apklaustų gyventojų atsakė, kad jie apie tai nežino, o 8 proc. respondentų neatsakė į šį klausimą. Informuotų apie tokią galimybę gyventojų dalis per metus išaugo 2 procentiniais punktais, o apie tokį panaudojimą nežinančiųjų sumenko 1 procentiniu punktu. Taigi informuotumas apie galimybę naudoti asmens tapatybės kortelę pasirašymui kvalifikuotu elektroniniu parašu nors ir lėtai, bet palaipsniui didėja (25 pav.).

25 pav. Ar Lietuvos gyventojai žino, kad asmens tapatybės kortele, kurios išduotos nuo 2009 m., galima naudoti pasirašant kvalifikuotu elektroniniu parašu (2019–2021 m. apklausų duomenys procentine išraiška)?

Šaltinis: RRT

Apie tai, kad asmens tapatybės kortele, išduotas nuo 2009 m., galima naudoti pasirašant kvalifikuotu elektroniniu parašu, geriausiai žino jaunesni nei 50 metų žmonės, nurodantys didesnes nei 1000 Eur šeimos pajamas per mėnesį (58 proc.), didmiesčių gyventojai (58 proc.) bei asmenys su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu (67 proc.). Mažiau apie tokią galimybę žino vyresni nei 50 metų žmonės (34 proc.) bei kaimo gyventojai (23 proc.). Vyresnių nei 50 metų asmenų grupėje žinančių apie tokią galimybę padidėjo 13 procentinių punktų (2020 m. žinojo 34 proc., 2019 m. – 21 proc. apklaustųjų). Asmens tapatybės kortelę, pasirašydami elektroniniu parašu, daugiau naudojo vyresni nei 50 metų (17 proc. visų tokio amžiaus elektroninio parašo naudotojų), kaimo gyventojai (39 proc.) bei asmenys su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu (23 proc.).

Manytina, kad vyresnio amžiaus kaimo gyventojams sužinoti, kad asmens tapatybės kortele galima naudoti pasirašant kvalifikuotu elektroniniu parašu, o taip pat ir pradėti jas naudoti paskatino pagal projektą „Prisijungusi Lietuva“ vykdomos veiklos, kai pagal šį projektą įsigytus lustinių kortelių skaitytuvus projekto partneriai įvairių renginių metu išplatino potencialiems elektroninio parašo naudotojams.

Visą tyrimo ataskaitą galima rasti RRT interneto svetainėje <https://www.elektroninisparasas.lt>.

Kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo ir kitos patikimumo užtikrinimo paslaugos

Plečiantis elektroninio parašo naudojimui, didėja ir vienos iš populiariausių kvalifikuotų patikimumo užtikrinimo paslaugų – kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo – paklausa. Per 2020 m. Lietuvos kvalifikuoti patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjai kvalifikuotų elektroninių laiko žymų sukūrė 1,5 karto daugiau, negu 2019 m. Elektroninės laiko žymos palengvina elektroninio parašo galiojimo patikrinimą pasibaigus kvalifikuoto elektroninio parašo sertifikato galiojimui bei gali būti naudojamos tais atvejais, kai reikia užtikrinti duomenų vientisumą ir žinoti, kada šie duomenys egzistavo. Tikėtina, kad augant kvalifikuoto elektroninio parašo naudojimui, šių paslaugų paklausa ir toliau didės.

Nors kvalifikuoti elektroninio spaudo sertifikatai pastaruoju metu Lietuvoje dar nėra plačiai naudojami, tačiau, tikėtina, kad ateityje, augant skaitmeninių operacijų svarbai, elektroninis spaudas taps vis patrauklesniu sprendimu žmonėms, turinčioms tvirtinti operacijas internete, ir jo naudojimas didės.

UAB „Dokobit“ teisę teikti kvalifikuotų elektroninių parašų ir kvalifikuotų elektroninių spaudų galiojimo patvirtinimo paslaugas įgijo tik 2020 m. gegužės mėn., tačiau per praėjusius metus jau atliko 27 410 kvalifikuotų elektroninių parašų ir kvalifikuotų elektroninių spaudų sertifikatų patikrų. Šios paslaugos yra ypač patrauklios tais atvejais, kuomet reikia patikrinti įvairių formatų elektroniniais parašais pasirašytus elektroninius dokumentus ir turėti patikimą patvirtinimą dėl šių elektroninių parašų galiojimo.

IŠVADOS

- Įsigaliojus eIDAS reglamentui, visose ES šalyse buvo sudaryta galimybė teikti 9 tipų kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas. 2020 m. Lietuvos patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjai, pasinaudodami šia galimybe, teikė 5 tipų kvalifikuotas patikimumo užtikrinimo paslaugas: kvalifikuotų elektroninio parašo bei elektroninio spaudo sertifikatų sudarymo paslaugas, kvalifikuotų elektroninio parašo ir elektroninio spaudo kvalifikuotas galiojimo patvirtinimo paslaugas ir kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo paslaugas. Tai didžiausias vienoje šalyje teikiamų paslaugų asortimentas visame Šiaurės Europos ir Baltijos šalių regione.
- 2020 m. Lietuvoje kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų sudarymo paslaugas, kaip ir 2019 m., aktyviai teikė ne Lietuvoje, o Estijoje įregistruotas bei prižiūrimas patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjas SK, kuris šiuo metu užima didžiąją šios paslaugos rinkos dalį Lietuvoje (68,9 proc. visų sudarytų kvalifikuotų elektroninio parašo sertifikatų, arba 99,8 proc. sertifikatų, skirtų pasirašymui su mobiliaisiais įrenginiais).
- 2020 m. ir toliau sparčiausiai augo mobiliojo elektroninio parašo naudotojų skaičius ir dabar tokias priemones yra pasirinkusi didžioji dalis (69 proc.) kvalifikuotų elektroninio parašo naudotojų Lietuvoje.
- Vienos iš populiariausių – kvalifikuotų elektroninių laiko žymų kūrimo – paslaugų apimtys per 2020 m., palyginus su 2019 m., padidėjo daugiau nei 1,5 karto.
- Įvertinus elektroninių paslaugų teikėjų ir gyventojų apklausų duomenis, pastebėtina, kad elektroninio parašo naudojimas ir toliau stabiliai augo, o 2020 m. elektroninį parašą buvo naudoję 35 proc. gyventojų.
- Siekiant paskatinti Lietuvos gyventojus naudotis patikimumo užtikrinimo paslaugomis, pagrindinis dėmesys turėtų būti skiriamas:
 - patikimumo užtikrinimo paslaugų teikėjų priežiūrai, užtikrinant visus reikalavimus atitinkančių, saugių ir patikimų paslaugų teikimą;
 - elektroninio parašo naudos ir patikimumo užtikrinimo paslaugų viešinimui, ypač tarp mažesnes pajamas gaunančių ar vyresnio amžiaus asmenų;
 - galimybės pasirašyti elektroniniu parašu, naudojantis valstybės išduodamomis priemonėmis – asmens tapatybės kortelėmis – viešinimui, ypač tarp mažesnes pajamas gaunančių ar vyresnio amžiaus asmenų bei kaimo gyventojų.
- Tikimasi, kad Lietuvos gyventojus, stokojančius informacijos apie elektroninį parašą ir jo panaudojimo galimybes, pradėti naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu arba juo naudotis dažniau ir įvairesniems tikslams ir toliau skatins projekte „Prisijungusi Lietuva“, kurį nuo 2019 m. įgyvendina RRT kartu su IVPK, asociacija „Langas į ateitį“, Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka ir LR vidaus reikalų ministerija, numatytos veiklos, kurios bus tęsiamos ir 2021 m.